

Андрій СОВА

ІСТОРІЯ ПРАПОРА ТОВАРИСТВА „СОКІЛ-БАТЬКО“ У ЛЬВОВІ

Символіка українських організацій „Сокіл“, які існували в Галичині наприкінці ХІХ — у першій третині ХХ ст. є маловивченою сторінкою української історіографії. З-поміж багатьох атрибутів цієї спілки на увагу заслуговують прапори, а саме їх розвиток, символіка, тематика зображень та художнє вирішення. Серед збережених пам'яток можна виокремити прапор організації „Сокіл-Батько“ у Львові, який завдяки своєму змісту та техніці виконання став зразком для інших сокільських осередків Галичини.

Усі сучасні українські дослідження, присвячені сокільській символіці, зокрема прапорам, поділяються на дві групи: 1) праці, присвячені історії товариств „Сокіл“, у яких принагідно йдеться про символіку; 2) дослідження, в яких розкриваються окремі аспекти історії символіки сокільської організації.

До першої групи належать праці І. Андрухів¹, В. Леника², О. Вацеби³, Б. Трофим'яка⁴, Б. Савчука⁵ та ін. У 1996 р. вийшов альманах „Сокола-Батька“, де вміщено правильник сокільського прапора⁶ та матеріали, пов'язані з сокільським прапорництвом⁷.

¹ Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства „Сокіл“, „Січ“, „Пласт“, „Луг“. — Івано-Франківськ, 1992; його ж. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861—1939 рр. (Короткий історичний нарис). — Івано-Франківськ, 1995.

² Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.). — Мюнхен; Львів, 1994.

³ Вацеба О. Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні. — Івано-Франківськ, 1997.

⁴ Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у Національно-Визвольному русі Галичини (друга половина ХІХ ст. — перша половина ХХ ст.). — Тернопіль, 2001; його ж. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (З початку 30-х років ХІХ ст. до 1939 р.): Навчальний посібник. — К., 1997.

⁵ Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (остання третина ХІХ ст. — кінець 30-х років ХХ ст.). — Івано-Франківськ, 1999.

⁶ Матеріал узято з: Центральний державний історичний архів України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові), ф. 312 (Українське спортивне товариство „Сокіл-Батько“, м. Львів), оп. 1, спр. 16.

⁷ „Сокіл-Батько“: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894—1994. — Львів, 1996.

Безпосередній стосунок до теми мають розвідки, що входять до другої групи. 1990 р., у період національного відродження в Україні, В. Сергійчук видав брошуру „Доля Української національної символіки“, в якій розглянув питання походження української національної символіки, традиції використання національного прапора, національних кольорів, тризуба та гербів на українських землях від часів Київської Русі до початку ХХ ст.⁸ Видаєння адресувалось, як зазначав сам автор, лекторам, пропагандистам та широкому колу читачів. У 1992 р. під назвою „Національна символіка України“⁹ побачило світ друге видання цієї праці, з доповненою текстовою частиною та ілюстраціями. Цього разу вона призначалась для середнього та старшого шкільного віку. Науково-популярний характер праць В. Сергійчука на той час не применшував їх ваги. У них дослідник навіть декілька фрагментів з історії посвячення прапора товариства „Сокіл-Батько“, що відбулося у Львові 10 вересня 1911 р., дав опис прапора організації „Сокіл“ у Тернополі, товариства „Січ“ у с. Вашківці, при цьому він наголошував на застосуванні організаціями синьо-жовтих стрічок до прапорів і т. ін. Однак, розглядаючи історію зазначених організацій, В. Сергійчук припустився концептуальних неточностей: він вважав товариства „Січ“ під керівництвом К. Трильовського осередками організації „Сокіл“ у сільській місцевості Галичини. З цього приводу в розвідці зазначено: „Згодом їхня [товариств] діяльність поширюється на провінційні міста й містечка Галичини. Тоді ж один із провідників радикальної партії Кирило Трильовський виступив із пропозицією подібної організації і для селян, додавши до чисто спортивних вправ і більш практичні цілі для сільської місцевості (захист від пожежі, самоосвіта тощо). На відміну від міських, Трильовський запропонував назвати сільські організації „Січами“¹⁰. Зазначимо, що організаційні осередки, які підпорядковувалися товариству „Сокіл-Батько“ у Львові, могли мати дві назви „Сокіл“ або „Січ“, що не заборонялося статутами. Перша „Січ“ „Сокола-Батька“ заснована 6 жовтня 1909 р. у Хмелевій (тепер село Заліщицького р-ну Тернопільської обл.)¹¹. Тому, вивчаючи історію початку ХХ ст., не варто ототожнювати товариства „Січ“ „Сокола-Батька“ з аналогічними структурами під керівництвом К. Трильовського, що існували впродовж 1900—1930 рр. Прагнення до об'єднання в одну організацію були, однак цей процес затягнувся і бажаних результатів не приніс. Про об'єднання січових та сокільських товариств часто писала тогочасна преса як про найкращий крок для зміцнення та розбудови єдиної молодіжної структури¹². Однак такого об'єднання не відбулося.

⁸ Сергійчук В. І. Доля Української національної символіки.— К., 1990.— (Серія 1 „Час і суспільство“, № 2).

⁹ Сергійчук В. І. Національна символіка України.— К., 1992.

¹⁰ Там само— С. 64.

¹¹ Двадцять літ „Сокола-Батька“ // Календар „Вістий з Запорожжя“ на 1914.— Львів, 1913.— І річник.— С. 202.

¹² „Соколи“ і „Січи“ в 1903-ім році // Діло (Львів).— 1904.— 12 (25) січня— Ч. 8.— С. 1—2; Львівський „Сокіл“ // Руслан (Львів).— 1904.— 17 (30) березня— Ч. 62.— С. 2; З'їзд відпоручників окружних філій „Сокола-Батька“ // Діло.— 1910.— 7 н. ст. листопада (25 ст. ст. жовтня).— Ч. 249.— С. 3; По здвізі в Празі // Вісти з Запорожжя (Львів).— 1912.— 31 липня.— Ч. 71.— С. 1.

Щодо посвячення спільного прапора товариств „Січ“ та „Сокіл“, про що розповідає В. Сергійчук¹³, то у 1911 р. прапор посвячувала лише організація „Сокіл-Батько“. На це святкування було запрошено, серед інших товариств, також членів „Січі“ К. Трильовського. Однак останній брати участь в урочистостях відмовився¹⁴.

Значну увагу символіці українських молодіжних організацій Львова у досліджуваній нами період приділив у своїй монографії О. Нога¹⁵. У ній зібрано матеріал, що висвітлює окремі аспекти з історії прапорів, відзнак та одностроїв товариств „Сокіл“, „Січ“, „Пласт“ та „Луг“. Однак в окремих параграфах книжки („Одягові фірми та майстерні“, „Парадний стрій товариств та клубів“, „Спортивно-руханкове вбрання“, „Спортивний метал“, „Прапори, прапорці, хоругви і т. д.“) не розкрито поставлені автором завдання. О. Нога часто вдавався до переліку окремих організаційних пам'яток, інколи подаючи одні і ті ж зображення по декілька разів. У монографії допущено ряд суттєвих помилок. Зокрема, прапор товариства „Сокіл-Батько“ у Львові посвячено 10 вересня 1911 р., а не 1894 р., як стверджує автор. Наводячи ілюстрацію одного боку прапора з Левом товариства „Сокіл-Батько“ у Львові, автор помилково її датує 30-ми роками ХХ ст., замість 1911 р.¹⁶

Вивчення символіки українських молодіжних організацій Галичини кінця ХІХ — першої третини ХХ ст. значно поживалося після створення у 1990 р. у Львові Українського геральдичного товариства (УГТ), незмінним головою якого став Андрій Гречило. Товариство займається науково-дослідницькою роботою в галузі таких спеціальних історичних дисциплін, як геральдика, вексилологія, емблематика, сфрагістика, уніформологія та генеалогія, що сприяє їх популяризації та практичному застосуванню. З ініціативи цього товариства кожного року проводяться наукові геральдичні конференції. З 1991 по 2010 р. їх відбулося вісімнадцять. Серед матеріалів конференцій та на сторінках вісника УГТ „Знак“ значну наукову цінність мають розвідки А. Гречила¹⁷, С. Пахолка та

¹³ Сергійчук В. І. Доля Української національної символіки.— С. 26—27.

¹⁴ У 1914 р. соколи відповіли „взаємністю“. 14 червня 1914 р. на урочистостях з нагоди посвячення прапора товариства „Повітова Січ“ у Львові не прибули делегації від товариства „Сокіл-Батько“ зі Львова та його осередків. У протоколі звичайного засідання старшини товариства „Сокіл-Батько“, що відбулося 13 червня 1914 р., зазначалося: „Тому, що Повітова Січ намовляла наші товариства до участі у врученню прапора, розіслала організаційна секція обіжників до всіх наших товариств львівського округу, в яким заборонила їм брати участь в сім святі. Повітова Січ прислала нам цвяшок до свого прапора“. На засіданні підтримали думку Степана Гайдучка про те, щоб гроші на прапор „Повітовій Січі“ вислати переказом разом із цвяшком. Такі дії зі сторони сокільського товариства пояснюються тим, що між організаціями існували певні непорозуміння. В першу чергу це проявлялося між керівництвом товариств“. Детальніше див.: ЦДІА України у Львові, ф. 312 (Українське спортивне товариство „Сокіл-Батько“, м. Львів), оп. 1, спр. 41, арк. 222 зв.; Сова А. Історія прапора товариства „Великий Луг“ у Львові // Записки Наукового товариства ім. Шевченка (далі — Записки НТШ). Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін.— Львів, 2006.— Т. ССLII.— С. 145—154.

¹⁵ Нога О. Світ львівського спорту 1900—1939 рр. Спортдосягнення, товариства, архітектура, вбрання, мистецтво.— Львів, 2004.

¹⁶ Там само— С. 619, 755.

¹⁷ Гречило А. Б. Українська спортивна емблематика: повернення до традицій? // Знак. Вісник Українського геральдичного товариства.— Львів, 1993.— Травень.— Ч. 1.— С. 7.

О. Мартин¹⁸, Р. Сколозди¹⁹, М. та Н. Лазарович²⁰, Б. Якимовича²¹, К. Гломозди²², О. Кохана²³, Г. Матусовського²⁴ та ін.

Вивчення окремих аспектів досліджуваної теми розпочалося з публікацій О. Круковського. 29—30 листопада 1991 р. у Львові він виступив на першій організованій УГТ науковій конференції „Українська геральдика минуле, сучасність, перспективи“ з доповіддю на тему: „Емблематика українських спортивно-просвітницьких та молодіжних організацій кінця XIX — початку XX ст.“ Наступного року 19—21 листопада у Львові він доповідав на Другій науковій геральдичній конференції. Результатом виступу стала публікація тез доповіді у збірнику конференції²⁵. У ній О. Круковський дав стислу інформацію про прапор „Сокола-Батька“ у Львові.

У 1996 р. вийшла друком ґрунтовна публікація О. Круковського, в якій він, узагальнивши та підсумувавши попередні здобутки, розглянув історію прапорів, емблем та печаток українських товариств „Сокол“ та „Січ“ у Галичині наприкінці XIX — на початку XX ст.²⁶ У статті звернено увагу на переслідування січового руху за застосування у діяльності символіки, опубліковано серед інших матеріалів 21 печатку сокільських (9) та січових (12) товариств, які існували на території Галичини та за кордоном, подано їх класифікацію та опис. Публікація О. Круковського містить багато фактів з історії становлення окремих організаційних символів. Разом з тим, дослідження не позбавлене окремих хиб. Зокрема, в тексті трапляється неправильно представлений опис окремих організаційних атрибутів. Так, описуючи історію прапора товариства „Сокол-Батько“ у Львові, посвячення якого відбулося 10 вересня 1911 р., О. Круковський припускається ряду помилок при його описі. Зокрема, сокільський прапор мав розмір 120 × 150 см²⁷, а не 120 × 160 см; напис гасла „Вс

¹⁸ Пахолко С., Мартин О. Зображення у фалеристиці галицького лева та св. Миколая як символів єдності та спільної боротьби за державну незалежність // Шоста наукова геральдична конференція (Львів, 27—29 березня 1997 року): Матеріали.— Львів, 1997.— С. 68—71.

¹⁹ Сколоздр Р. Стрілецькі прапори // Там само.— С. 81—82.

²⁰ Лазарович М., Лазарович Н. Національні риси в атрибутиці Українських Соколових Стрільців // Четверта наукова геральдична конференція (Львів, 10—12 листопада 1994 року): Збірник тез повідомлень та доповідей.— Львів, 1994.— С. 48—50.

²¹ Якимович Б. З. Українська вексилологічна терміносистема // Третя наукова геральдична конференція (Львів, 4—5 листопада 1993 року): Збірник тез повідомлень та доповідей.— Львів, 1993.— С. 113—115.

²² Гломозда К. Символіка України в контексті світових традицій // Там само.— С. 25—26.

²³ Кохан О. Українська термінологія з прапорництва // Знак. Вісник Українського геральдичного товариства.— Львів, 1994.— Лютий.— Ч. 5.— С. 6.

²⁴ Матусовський Г. Символіка в системі наукового знання // Четверта наукова геральдична конференція.— С. 51—53.

²⁵ Круковський О. Емблематика українського спортивно-просвітнього товариства „Сокол-Батько“ у Львові // Друга наукова геральдична конференція (Львів, 19—21 листопада 1992): Збірник тез повідомлень та доповідей.— Львів, 1992.— С. 34—36.

²⁶ Круковський О. Прапорництво, емблематика та печатки українських спортивно-просвітніх організацій і товариств на західноукраїнських землях кінця XIX — початку XX століть // Записки НТШ. Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін.— Львів, 1996.— Т. ССХХХІ.— С. 278—289.

²⁷ Звіт „Сокола-Батька“ у Львові за рік 1910 // Вести з Запорожжя.— 1911.— 1 вересня.— Ч. 54—55.— С. 6; Прапор „Сокола-Батька“ // Там само.— Серпень.— Ч. 5.— С. 12.

вперед!“ містився над, а не під зображенням лева; полотнище з обох боків прапора було обрамлене не тільки внизу, а по всіх краях, крім древкового (див. ілюстрації до статті)²⁸. Зазначені хиби не знижують загалом високого рівня статті О. Круковського, яка вперше вводить у науковий обіг значну кількість документальних джерел. Треба віддати належне досліднику, який хоч і відійшов від досліджуваної теми (нині займається вивченням українських фалеристичних пам'яток ХХ ст.), все ж спричинився до подальших студій досліджуваної проблеми.

У 2008 р. опублікована стаття наукового співробітника Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького Роксолани Косів, присвячена прапору товариства „Сокіл-Батько“ у Львові²⁹. Наступного року побачив світ каталог альбомного типу „Українські хоругви“ цього ж автора³⁰. У виданні простежується розвиток різних типів хоругов, які існували на українських землях упродовж XVII — на початку ХХ ст., досліджуються їх іконографія та художні особливості. Огляд українських хоругов здійснено у контексті тогочасної політичної ситуації та мистецького життя. У книжці репродуковано понад 200 хоругов з українських та закордонних музеїв, приватних колекцій. Серед них є і прапор товариства „Сокіл-Батько“ у Львові³¹. Історію його виникнення викладено на основі причинкової статті Андрія Сови³².

Крім зазначених публікацій, окремі аспекти порушеної проблеми висвітлені у статтях автора цієї статті³³.

Попри появу низки статей про атрибутику організації „Сокіл“ у Галичині, комплексне дослідження історії прапора українського товариства „Сокіл-Батько“ у Львові не проводилося. Та у багатьох публікаціях спотворено реальний розвиток історії прапора, зокрема, містяться розбіжності у викладі подій та фактів, датуванні, інтерпретації та описі символів. З огляду на це, виникла потреба провести дослідження історії прапора українського товариства „Сокіл-Батько“ у Львові, залучивши до цього ряд нових джерел.

У пропонованій статті викладено історію прапора українського товариства „Сокіл-Батько“ у Львові. Зокрема, простежено процес його створення; розкрито проблеми, які виникали при цьому; описано церемонію посвячення; досліджено іконографію та художні особливості. Розвідка

²⁸ Круковський О. Прапорництво, емблематика та печатки...— С. 280—281.

²⁹ Косів Р. Українські хоругви // Fine Art (Київ).— 2008.— № 2.— С. 108—109.

³⁰ Косів Р. Р. Українські хоругви.— К., 2009; За це видання у 2009 р. автор отримав премію у галузі культури, літератури, мистецтва, журналістики та архітектури у номінації „Мистецтвознавство і культурологія імені Святослава Гординського“. Див.: <http://www.gromada.lviv.ua/news/2010/02/17/6985.html>; <http://www.oblrada.lviv.ua/povnyu.php?rik=2009&tmouns=12>.

³¹ Косів Р. Р. Українські хоругви.— С. 352—355.

³² Сова А. О. До історії прапора товариства „Сокіл-Батько“ у Львові // Знак. Вісник Українського геральдичного товариства.— Львів, 2003.— Червень.— Ч. 29.— С. 8—9.

³³ Там само; Сова А. Прапорництво українського пожежно-спортивного товариства „Сокіл“ у Галичині (1894—1939) // Наукові зошити історичного факультету / Львівський національний університет імені Івана Франка.— 2006.— Вип. 8.— Ч. 2.— С. 225—241; його ж. Іван Боберський і створення прапора товариства „Сокіл-Батько“ у Львові // Літопис Бойківщини. Журнал, присвячений досліддам історії, культури і побуту бойківського племені.— 2008.— Ч. 1/74 (85).— С. 73—77.

охоплює період від 1894 р. (часу виникнення ідеї виготовити прапор) до 1911 р. (посвячення прапора). Роглянуто також історію пам'ятки після посвячення до наших днів.

Джерельну базу статті становлять матеріали Центрального державного історичного архіву України у Львові, зокрема фонди 312 (Українське спортивне товариство „Сокіл-Батько“, м. Львів), 366 („Боберський Іван (1873—1947), педагог, організатор, українського спортивного руху в Галичині та за кородоном, голова товариства „Сокіл-Батько“ у Львові професор“); періодичні видання „Діло“, „Руслан“, „Народне слово“; сокільські організаційні видання „Вісти з Запорожа“, „Сокільські Вісти“ спогоди.

Історія сокільського прапора сягає 1892 р. Ще тоді статут товариства від 1892 р. (затверджений Міністерством внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р.), передбачав наявність власного прапора. Зокрема, в параграфі 34 зазначено: „Знамя товариства є руский лев, поклик „бодрім ся“³⁴. У наступному параграфі статуту йшлося про застосування прапора у масових заходах, а саме: „Товариство має також свій власний прапор з знаменем і уживає его при прилюднім виступленню“³⁵. Це підтверджувалося і в наступних статутах³⁶. Однак одразу створити свій прапор товариство „Сокіл“ у Львові не спромоглося.

Відомо, що „Клуб Русинок“ зобов'язався виготовити для товариства „Сокіл“ прапор з зображенням золотого лева на синьому тлі. 18 лютого 1894 р. на другому засіданні старшини товариства „Сокіл“ у Львові на пропозицію Володимира Лаврівського прийнято ухвалу звернутися до „Клубу Русинок“ у Львові з проханням виготовити прапор для організації. У протоколі зазначалося: „Се має бути: золотий лев на синьому тлі“³⁷.

Члени старшини товариства „Сокіл“ пропонували співпрацювати не тільки з українськими товариствами, а й з чеськими, які, на їхню думку, мали більше досвіду в питаннях пошиття прапора. Однак доволі швидко після активних обговорень таке розв'язання проблеми було відкинуто. В двадцять першому протоколі засідання старшини товариства „Сокіл“, що відбулося 26 жовтня 1894 р., з цього приводу зазначалося: „Товариш Венгринович (член одностроєвої комісії.— А. С.) був би за тим, щоби точку справоздання о ладженню прапора чеськими дамами для Руського Сокола пропустити, бо се може дістати ся до часописей, а тоді був би срадше встид, ніж честь для нас, а властиво для руських жінок, до котрих ми вже в цій справі зверталися“ (йдеться про „Клуб Русинок“.— А. С.)³⁸. Зауваження Венгриновича було слухним. Адже ознайомлення великої групи членів громадських організацій, у тому числі жіночих, з досвідом

³⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 1, арк. 6; ф. 146, оп. 25, спр. 222, арк. 5.

³⁵ Там само.— Ф. 312, оп. 1, спр. 1, арк. 6 зв.

³⁶ Статут філії львівського Товариства гімнастичного „Сокіл“.— Львів, 1900.— С. 1. ЦДІА України у Львові, ф. 146, оп. 25, спр. 642, арк. 1—2; ф. 312, оп. 1, спр. 15, арк. 1; Державний архів Івано-Франківської області, ф. 2 (Станіславське воєводське управління м. Станіслав), оп. 1, спр. 317, арк. 58.

³⁷ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 38, арк. 4.

³⁸ Там само.— Арк. 27—27 зв.

чеського жіночого руху під час подорожі в Прагу на промислову виставку у 1891 р. стало поштовхом до створення львівського „Клубу Русинок“³⁹. Головою товариства обрали Г. Шухевич. Статут організації визначав такі завдання: створення центру інтелектуального життя, оживлення духовного світу українок, зміцнення в них національного духу, пробудження в їх середовищі потреби міцного товариського життя. Товариство планувало ознайомлювати жінок з творами художньої і наукової літератури, видавати часописи, організовувати лекції, вечори, аматорські вистави та ін. Члени організації збирали найрізноманітніші етнографічні матеріали. „Клуб Русинок“ вдало оформив свою експозицію на краєвій виставці 1894 р., видав альбом зразків українських вишивок і т. ін.⁴⁰

10 вересня 1896 р. на дванадцятому засіданні старшини товариства „Сокіл“ у Львові ухвалено рішення справу виготовлення прапора відкласти до наступного засідання та зв'язатися у Самборі з „Товариством для виробу риз церковних“ для отримання цінника на послуги⁴¹. Самбірське товариство, створене у 1893 р., поєднувало християнсько-доброчинні і комерційні цілі. Його діяльність підтримували священики. Вже у перший рік свого існування товариство налічувало 118 членів, а через три роки — 308 членів. Зростав і комерційний товарообіг. Так, лише у 1896 р. було продано товарів на суму 34 000 злотих⁴².

І все ж остаточних домовленостей між товариством „Сокіл“ та „Товариством для виробу риз церковних“ досягнуто не було. Основна проблема полягала у виконанні добрих ескізів прапора. Це питання особливо ретельно обговорювалося 29 серпня 1903 р. на восьмому засіданні старшини, на внесення голови товариства „Сокіл“ у Львові Альфреда Будзиновського⁴³, створено прапорову комісію на чолі з Ярославом Вінцьковським⁴⁴ (псевдонім — Ярослав Ярославенко)⁴⁵.

Створення прапорової комісії товариства „Сокіл“ у Львові відбулося з двох причин. Першою було те, що у цей час у всіх повітах Галичини ма-

³⁹ На думку О. Рибак, клуб мав підкреслено елітарний характер. Його члени (Г. Шухевич, О. Барвінська, М. Білецька, О. Гарасимович, О. Гнатюк, М. Грушевська, І. Кокоруда, В. Коцовська, О. Лучаківська, З. Майковська, О. Роздольська, Е. Савчак, І. Федак, О. Франко) походили з найвідоміших львівських українських сімей. Детальніше див.: Маланчук - Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях ХІХ — першої третини ХХ ст.: типологія та європейський культурно-історичний контекст. — Чернівці, 2006. — С. 405—406.

⁴⁰ Рибак О. Перші жіночі організації у Східній Галичині і Північній Буковині // Україна в минулому. — Київ; Львів, 1992. — Вип. І. — С. 105—106.

⁴¹ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 38, арк. 71.

⁴² Рибак О. Перші жіночі організації у Східній Галичині і Північній Буковині. — С. 103.

⁴³ На посаді голови товариства А. Будзиновський перебував від 17 листопада 1901 до 26 серпня 1908 р. Див.: ЦДІА України у Львові, ф. 366, оп. 1, спр. 12, арк. 81.

⁴⁴ Там само — ф. 312, оп. 1, спр. 39, арк. 23.

⁴⁵ Ярослав Ярославенко (справжнє прізвище Вінцьковський; 30.03.1880 р. — 26.06.1958 р.; народився і похований у Львові) — український композитор і хоровий диригент. У 1898—1900 рр. навчався у Львівській консерваторії, у 1904 р. закінчив Львівський політехнічний інститут, 1906 р. — один із організаторів музичного видавництва „Горбан“ у Львові, де видав близько 200 творів українських композиторів. Автор сокільського гімну „Соколи, Соколи, ставаймо в ряди!“ Детальніше див.: Мистецтво України: Біографічний довідник / Упоряд. А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський; за ред. А. В. Кудрицького — К., 1997. — С. 680; Лаба В. Творець українських маршів Ярослав Ярославенко: життєвий та творчий шлях. — Львів, 2000.

сово формувалися сокільські товариства. Зокрема, руханкові товариства „Сокіл“ охопили такі населені пункти: Станіславів (тепер Івано-Франківськ; травень 1902 р.), Перемишль (липень 1902 р.), Коломию (серпень 1902 р.), Самбір (січень 1903 р.), Будзанів (липень 1903 р.), Чортків (вересень 1903 р.), Тернопіль (грудень 1903 р.), Винники-Жовківські (січень 1904 р.), Кам'янку-Струмилову (тепер Кам'янка-Бузька; березень 1904 р.), Бучач (березень 1904 р.), Кути (травень 1904 р.), Яворів (червень 1904 р.), Комарно (червень 1904 р.), Бережани (грудень 1904 р.), Золочів (вересень 1905 р.), Стрий (січень 1906 р.), Калуш (березень 1906 р.), Тереховлю (березень 1906 р.), Ходорів (червень 1906 р.), Городенку (липень 1906 р.), Чернівці (1907 р.), Сокаль (серпень 1908 р.), Клепарів (грудень 1909 р.), Долину (серпень 1910 р.) та ін.⁴⁶ Крім руханкових, масово виникали пожежні товариства „Сокіл“, зокрема, 1902 р. в Галичині їх з'явилося п'ять: 1903 р.— 64, 1904 р.— 100, 1905 р.— 73, 1906 р.— 76, 1907 р.— 54, 1908 р.— 28, 1909 р.— 65, 1910 р.— 136, 1911 р.— 59 та ін.⁴⁷ Перше пожежне товариство „Сокіл“ зареєстроване 22 вересня 1902 р. у Скнилові.⁴⁸ Узагальнивши ці дані, отримуємо такі результати: у 1902 р. існувало шість товариств „Сокіл“, у 1903 р.— 70, 1904 р.— 170, 1905 р.— 243, 1906 р.— 319, 1907 р.— 373, 1908 р.— 400, 1909 р.— 465, 1910 р.— 610, 1911 р.— 722, 1912 р.— 811, 1913 р.— 909, 1914 р.— 974⁴⁹, в яких перебувало близько 70 тисяч членів⁵⁰. На 1911 р. „Сокіл-Батько“⁵¹ мав у повітах 660 пожежних товариств. Напередодні Першої світової війни найбільше пожежних товариств „Сокіл-Батько“ налічував у таких округах: Стрий — 49, Львів — 47, Рогатин — 34, Чортків — 24, Підгайці — 23, Золочів — 24, Гусятин — 22, Бережани — 21, Богородчани — 20, Станіславів — 14, Тернопіль — 14⁵².

Керівництво новоутворених сокільських товариств прагнуло мати відповідну атрибутику, зокрема прапори, однострої, відзнаки і т. ін. З усіма цими питаннями вони зверталися передовсім до старшини товариства „Сокіл“ у Львові. З огляду на такі обставини, було утворено прапорну комісію в завдання якої входило регулювання процесу створення та застосування прапорів.

Друга причина створення прапорової комісії полягала в тому, що потрібно було мати окрему структуру, яка б безпосередньо займалася виробкою прапора товариства „Сокіл“ у Львові. Старшина товариства велику завантаженість роботою не могла ефективно виконувати завдання.

⁴⁶ „Сокіл-Батько“ // Вісти з Запорожжя.— Ч. 60.— С. 3—4.

⁴⁷ Там само— С. 4.

⁴⁸ ЦДІА України у Львові, ф. 366, оп. 1, спр. 12, арк. 75 зв.

⁴⁹ Альбом Українського Львова. Види Львова і знімки українських культурно-господарських і інших установ та підприємств.— Львів, 1930.— С. 56.

⁵⁰ Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації.— С. 104, 231.

⁵¹ У 1909 р. головна структурна одиниця сокільства, що об'єднувала осередки в містах Галичини „Сокіл“ у Львові, отримала назву „Сокіл-Батько“. Її запропонував Лопатинський. Див.: Боберський І. Українське сокільство (1894—1939).— Львів, 1939.— С. 9.

⁵² Яців Н. Причинки до історії українського сокільства // Сокільські Вісти.— 1928.— Лютий.— Ч. 2.— С. 2—6; Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації.— С. 104.

Утворення прапорової комісії⁵³ поживило роботу зі створення прапора товариства. У 1904 р. нею надалі керував Ярослав Вінцковський, який розробив відповідний план діяльності⁵⁴. Невдовзі було оголошено збір коштів на виготовлення прапора. На засіданні старшини „Сокола“ 21 червня 1904 р. ухвалено, що прапор товариства має бути подібний до гетьманського, з обов'язковим зображенням святого Михайла. Прапорова комісія вирішила звернутися за консультаціями до директора Архіву давніх актів міста Львова Олександра Чоловського⁵⁵ та правника, історика, професора Ягеллонського університету, геральдиста та сфрагіста Францішка Пекосінського⁵⁶, які мали провести геральдичне дослідження історії зображення святого Михайла та лева⁵⁷. В ході перемовин О. Чоловський погодився провести консультації з цих питань для товариства⁵⁸.

Упродовж короткочасного існування прапорова комісія кількісно зростала. 5 травня 1904 р. Володимир Іванець, на той час заступник прапорової комісії товариства „Сокіл“⁵⁹, звітував про поточну роботу комісії за 1904 р. Зі звіту довідуємося, що кількість членів комісії збільшилася, що правда, кількості членів В. Іванець не вказав. Функції секретаря комісії тоді виконував О. Сопотницький.

Комісія зміцнила свій авторитет та розширила діяльність на інші сокільські осередки в Галичині. За консультаціями до неї зверталися представники „Сокола“ з сіл Товсте (Скалатського повіту (тепер село Гусятинського р-ну Тернопільської обл.) та Базару (тепер село Чортківського р-ну Тернопільської обл.). Ці товариства хотіли виготовити та урочисто посвятити свої прапори⁶⁰. Після тривалих консультацій сокільському товариству у Товстому вдалося посвятити прапор. Ця подія відбулася 12 червня 1910 р. під керівництвом кошового товариства „Сокіл“ Миколи Хруновича⁶¹. В заході взяло участь близько трьох тисяч осіб. О 14-й годі в парох о. І. Іванчук відправив Службу Божу та провів урочисту церемонію посвячення прапора. В часописі „Діло“ з цього приводу зазначало-

⁵³ Прапорова комісія як окремий орган існувала не лише у товаристві „Сокіл-Батько“ у Львові. Спроби створити подібні структури були в інших товариствах „Сокіл“ у Галичині. Найбільш вдала з них — створення прапорової комісії при організації „Сокіл III“ у Львові. Вказане товариство засноване 9 листопада 1912 р. На 31 березня 1913 р. прапорова комісія (прапоровий кружок — назва того часу) „Сокола III“ провела чотири засідання. До складу комісії входили: голова — Лев Добрянський, члени — Олена Алексевич, Гецевова Чайківська, Володимир Харкевич, Олександр Сопотницький, Мирон Федусевич. Два останні були фахівцями з розробки сокільської символіки. Робота прапорової комісії „Сокола III“ досягла бажаного результату. Розроблено ескізи прапора, забезпечено його виготовлення та організовано посвячення, яке відбулося 7 вересня 1913 р. Про це було поінформовано широку громадськість через пресу, зокрема у сокільських виданнях. Детальніше див.: М. Ф. [Федусевич М.] „Сокіл III“ // Вісті з Запорожжя.— 1913.— 31 березня.— Ч. 79.— С. 4—5.

⁵⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 16, арк. 1.

⁵⁵ Zielinski J. Aleksander Czolowski w czterdziestolecie pracy archiwalnej, konserwatorskiej i naukowej 1891—1931 // Studja Lwowska.— Lwów. 1932.— S. 367—385.

⁵⁶ Grodziski S. Piekosinski Franciszek // Polski Słownik Biograficzny.— Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdansk; Łódź, 1981.— T. XXVI.— S. 77—81.

⁵⁷ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 39, арк. 43, 51.

⁵⁸ Там само.— Арк. 50.

⁵⁹ Там само.— Арк. 39.

⁶⁰ Там само.— Арк. 40 зв.

⁶¹ Злет „Соколів“ і „Січий“ // Діло.— 1910.— 3 н. ст. червня (21 ст. ст.) травня.— С. 122.— С. 3.

ся: „Нарід спокійно розійшов ся домів, покріплений на дусі, бо ще ніколи не бачив так великого торжества, яким було тепер посьвячене Сокильського прапора“⁶².

Прапорова комісія вела роботу зі збору ілюстративного матеріалу. Правда, не завжди такі пошуки завершувалися вдало. У червні 1904 р. старшина львівського „Сокола“ звернулася до адміністрації музею імені В. Тарновського у місті Чернігові з проханням вислати кольорові фотокопії козацьких прапорів, що коштувало 10 рублів. Цю суму просили не пересилати, а передати як пожертву до каси НТШ у Львові на фонд літературної щорічної школи для української молоді, цього ж літа заснованої при НТШ⁶³. На засіданні старшини 14 липня 1904 р. Володимир Іванець повідомляв, що отримав з Києва зображення святого Михайла, однак вони були невідповідно виконані. Тому старшина вирішила віддати ці відбитки в НТШ, замість грошей⁶⁴.

У протоколі восьмого засідання старшини товариства „Сокил“ у Львові, що відбулося 15 грудня 1904 р., зазначено: „Комісія прапорова, справоздання складає д[обродій] Іванець Вол[одимир]. Рисунки комісії суть виготовлені, ходить лише о зіставлення їх. Автентичного Михайла святого льва дотепер ще не роздобуто. Щодо технічного виконання то є комітет пань, котрий се виконає. Комісія, вносить, щоби попросити д[руга] Лопатинського, який їде тепер у Київ, щоби він роздобув автентичного св. Михайла. Справозданє прийнято з тим, що д[обродій] Іванець Вол[одимир] установає ся відповідальним референтом сеї комісії“⁶⁵.

7 березня 1905 р., ставлячи за мету пришвидшити створення сокильського прапора, старшина вирішила: 1) звернутися до О. Чоловського з проханням написати розвідку про лева та святого Михайла; 2) запросити українських учених та О. Чоловського на засідання прапорової комісії для з'ясування історії використання у Галичині зображень лева і святого Михайла та для обговорення ескізів; 3) вибрати день посвячення прапора⁶⁶. Проте тоді ці рішення не вдалося втілити в життя.

Незважаючи на певні успіхи, впродовж 1906 р. активної роботи прапорова комісія не проводила. Лише 23 жовтня 1907 р. на засіданні старшини товариства „Сокил“ у Львові розглядали питання прапора організації⁶⁷. Голова А. Будзиновський запропонував замовити його виготовлення у майстерні пані Польової. Ігнат своєю чергою виступив з проханням, щоби економічна секція (на той час прапорова комісія входила до економічної секції.— А. С.) виділила на прапор відповідні кошти. Внаслідок обговорення усіх питань, пов'язаних зі створенням ескізів та виготовлення прапора, 24 жовтня 1907 р. старшиною організації вирішено оглянути прапори в майстерні пані Польової. На той час ще достеменно не знали, як проводити церемонію посвячення прапора. Рішення було прийняте ноголосно, однак реальних результатів воно не принесло.

Зі звіту гімнастичного товариства „Сокил“ у Львові за 1908 р. довідаємося, що на засіданнях прапорової комісії, участь у яких брали М. К

⁶² З Тернополя // Діло.— 1910.— 22 н. ст. (9 ст. ст.) червня.— Ч. 136.— С. 6.

⁶³ Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації.— С. 115.

⁶⁴ ЦДА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 39, арк. 46.

⁶⁵ Там само.— Арк. 56.

⁶⁶ Там само.— Арк. 63 зв.

⁶⁷ Там само.— Спр. 40, арк. 37.

1. Прапор товариства
„Сокіл-Батько“ у Львові
(одна сторона). Фото 1911 р.

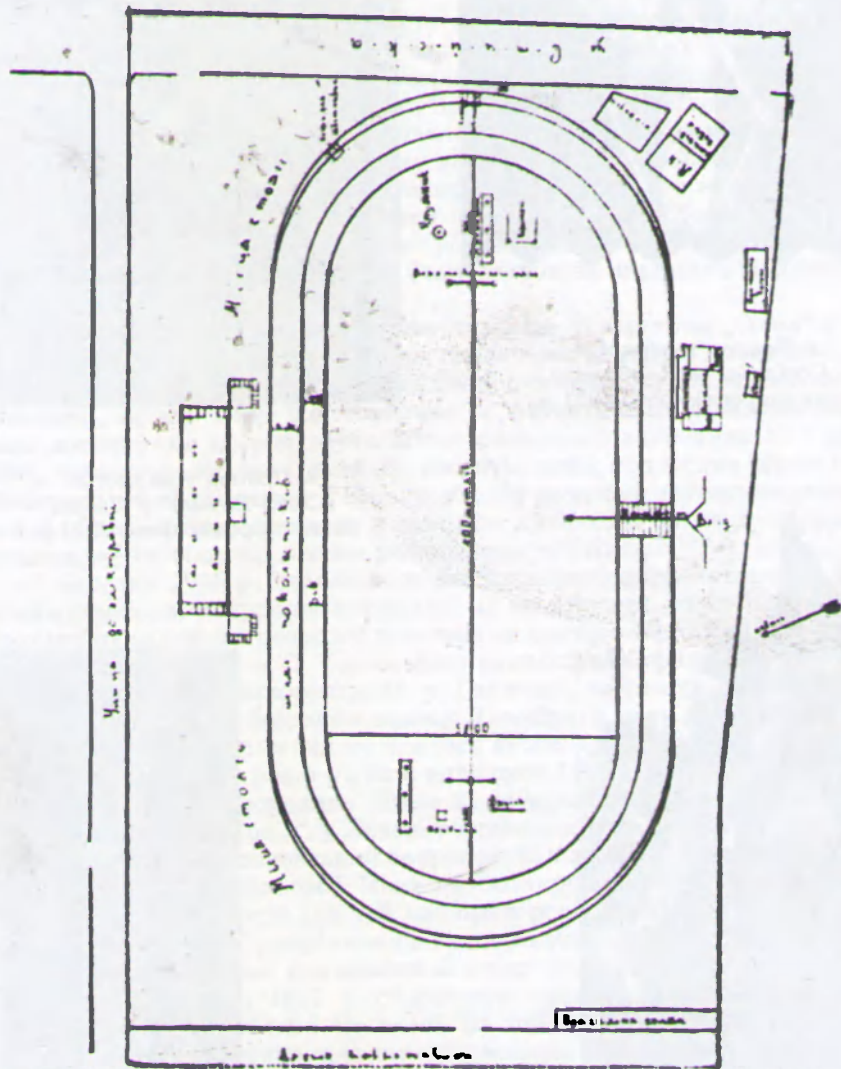
2. Прапор товариства
„Сокіл-Батько“ у Львові
(інша сторона). Фото 1911 р.

3. Хорунжий з прапором
товариства
„Сокіл-Батько“
у Львові. Фото 1911 р.

4. Стрічка до прапора
товариства
„Сокіл-Батько“
у Львові,
надіслана
від українців Києва.
Сучасне фото

5. Стадіон товариства „Сокіл-Батько“ у Львові,
на якому відбулося посвячення прапора.
Рисунок 1911 р.

(голова), С. Миронович, В. Ратишин, О. Сопотницький, П. Сенюта, Б. Шевочив та Л. Хоминський, обговорювалися розміри, колір і вишивка прапора. Однак остаточного вигляду прапора товариства „Сокіл“ у Львові не затвердили, хоча комісія провела чотири засідання⁶⁸. Оскільки М. Коць не отримав ніяких документів від попереднього керівництва, йому було доволі важко втілювати у життя програму, пов'язану з розробкою ескізів та виготовленням сокільського прапора⁶⁹.

28 травня 1907 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл“ у Львові рекомендований оптимальний склад прапорової комісії, до якої мали ввійти голова, призначений старшиною, шість членів, з яких дві особи чоловічої та чотири — жіночої статей⁷⁰. Остаточна прапорова комісія килькісний склад прапорової комісії оформлено у 1908 р. 19 вересня того ж року старшиною товариства „Сокіл“ у Львові ухвалено „Загальні постанови для секцій і комісій“⁷¹. Документ складався з 25 параграфів. У ньому визначалися права та обов'язки секцій і комісій. У першому параграфі йдеться про те, що всі секції та комісії, в тому числі прапорова, визначалися дорадчими та виконавчими органами, які затверджувала старшина для допомоги у виконанні постанов 2-го параграфу статуту товариства⁷², який визначав таке: „Старшина орудує внутрішніми і зовнішніми.— А. С.) справами товариства; прислугує їй право установлювати учителів і віддаляти їх, надзирати льокаль, знаряди і посудки гімнастичні, орудувати майном товариства“⁷³. Старшина товариства при потребі мала право створювати постійні та додаткові секції та комісії, призначати їхніх керівників, визначати мінімальну кількість членів (переважно три особи без керівника) та на вимогу секції чи комісії затверджувати відповідну кількість кооптованих членів⁷⁴. Крім того, старшина мала право не затверджувати складу секції чи комісії і давати директиву вибору інших членів, змінювати голову та розпускати секцію чи комісію, якщо її діяльність суперечила цілям товариства, порушувала положення статуту та правилників, коли діяльність секції чи комісії виявлялася непотрібною. У разі розпуску секції чи комісії усіма їхніми справами займалася старшина товариства через делеговані органи — президію. Документ від 19 вересня 1908 р. регламентував існування чотирьох секцій, а саме: організаційної, гімнастичної, пожежної, економічної; та п'ятих комісій — „будови дому“, „мундурової“, „театральної“, „забавової“ та „прапорової“⁷⁵. Кількість секцій та комісій за час існування організації „Сокіл-Батько“ у Львові не була сталою; змінювалися також їх назви, лише назва прапорової комісії за всі роки її функціонування залишалася без змін.

⁶⁸ Звіт гімнастичного товариства „Сокіл“ у Львові, за рік 1908 // Народне слово (Львів) — 1909. — 25 травня. — Ч. 211. — С. 6.

⁶⁹ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 40, арк. 77.

⁷⁰ Там само. — Арк. 34.

⁷¹ Там само. — Спр. 51, арк. 1—2.

⁷² Там само. — Арк. 1.

⁷³ Там само. — Спр. 1, арк. 5; Устав гімнастичного товариства „Сокіл“ у Львові рр 1892—1929 // „Сокіл-Батько“. Спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894—1994. — Львів, 1996. — С. 10.

⁷⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 51, арк. 1.

⁷⁵ Там само.

Документ „Загальні постанови для секцій і комісій“ визначав обов'язки та права членів секцій і комісій. Прапорова комісія мала повну автономію у внутрішніх питаннях, свободу діяльності, визначену внутрішніми приписами, несла повну відповідальність за проведену роботу перед старшиною товариства. Вона, як і інші комісії, не мала права виступати від імені товариства та репрезентувати його. Окремі виступи в такому плані дозволялися лише зі згоди старшини товариства. Комісії будови дому, театральна, мундурова та забавова перебували під наглядом економічної секції товариства⁷⁶. Прапорова комісія як виняток спочатку не підпорядковувалась економічній секції, однак невдовзі і вона стала підконтрольною.

Усі ухвали секцій та комісій, у тому числі прапорової, затверджувалися на засіданнях старшини товариства і лише після цього набували юридичної сили. Секції та комісії мали насамперед виконувати замовлення старшини товариства, і лише після цього могли займатися своїми поточними справами. Крім того, прапорова комісія повинна була щомісячно у письмовій формі звітувати про свою діяльність на засіданнях старшини товариства⁷⁷. Прапорова комісія, як і інші секції та комісії, зобов'язувалися кожного місяця проводити звичайні засідання⁷⁸. Кількість таких засідань спеціально не встановлювалася: все залежало від обсягу роботи та інших побіжних справ. „Загальні постанови для секцій та комісій“, прийняті 19 вересня 1908 р., діяли майже без змін аж до початку Першої світової війни.

Члени прапорової комісії не завжди виконували положення вказаного документа. Найбільші проблеми виникали з місячними звітами діяльності. Доволі часто представники прапорової комісії не з'являлися на засідання старшини. Такі випадки зафіксовані впродовж 1903—1911 рр. у протоколах засідань старшини товариства „Сокіл-Батько“, що зберігаються в ЦДІА України у Львові. Особливо погано звітувала прапорова комісія у 1905 р.⁷⁹ Її представники не з'являлися на засідання чи представляли дуже поверхові звіти, які своєю чергою не давали можливості зробити старшині товариства „Сокіл-Батько“ у Львові об'єктивні висновки про його діяльність. Звіти про поточну роботу не подавалися чи подавалися з затримкою у зв'язку з перервами у роботі (святкування, літні канікули тощо). Наприклад, у зв'язку з літніми канікулами прапорова комісія не працювала у липні—серпні 1908 р.⁸⁰

У наступні роки ситуація не змінилася на краще. Зокрема, на п'ятому засіданні старшини 22 червня 1910 р. не було звіту прапорової комісії⁸¹. Неналежна праця прапорової комісії та інші моменти призвели до того, що голова товариства „Сокіл-Батько“ (на той час Іван Боберський)⁸² почав безпосередньо керувати роботою прапорової комісії, особисто вик-

⁷⁶ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 51, арк. 1.

⁷⁷ Там само.— Арк. 2.

⁷⁸ Там само.— Арк. 1 зв.

⁷⁹ Там само.— Спр. 39, арк. 77 зв.

⁸⁰ Там само.— Спр. 40, арк. 89.

⁸¹ Там само.— Спр. 41, арк. 40.

⁸² На посаді голови товариства І. Боберський перебував від 26 серпня 1908 — до 21 жовтня 1918 р. Див.: Там само.— Ф. 366, оп. 1, спр. 12, арк. 81.

нуючи більшу частину її справ, що входили до обов'язків прапорової комісії, а також звітуючи про діяльність на засіданнях старшини⁸³.

Ситуацію щодо розробки проекту сокільського прапора у Львові вдало підсумував невідомий автор у статті „Товариство „Сокіл“ у Львові“, опублікованій 20 грудня 1909 р. у часописі „Діло“. Серед іншого, він писав: „Справа прапора не від нині „то виринає, то потопає“ у львівським „Соколі“. Передними роками говорено про прапор, але не було на нього гроша; тепер зібрано около 800 К[орон] на прапор, а за то не знають, які є правдиві, непофалшовані наші герби галицької і закордонної України (йдеться про українські землі, які входили до складу Російської імперії.— А. С.). Як має виглядати галицький „лев“, про се різно говорять навіть учені. Геральдика в різних часах подає нашого „льва“ в різних видах. Первісно мав лев ходити на 4 ногах по зеленій мураві і не мати корони на голові. Потім дістав скалу, пізніше корону, а вкінці драпає ся на скалу, як его тепер загально у нас зображають. Як властиво „лев“ мав виглядати, рішить певно розписана анкета. Щодо гербу рос[ійської] України, також справа нерішена, бодай для львівського „Сокола“. Загально прийнятий є у нас „архангелъ Михаїл“ з двома мечами, а зглядно з мечем в правій, а похвою в лівій руці, що стикають ся кінцями при лівій нозі. Але первісним гербом має бути архангелъ Михаїл з огненным мечем в лівій, а зі щитом в правій руці. Говорят також, що київським патроном, а zarazом гербом київських князів мав бути св[ятий] Юрій на кони, проби ваючий копієм змیا. Львівський „Сокіл“ бажав би мати правдиві наші герби на своїм прапорі; а що старшина не почуває ся до компетенції сю справу рішати, тому розписала анкету. На розписані квестионарі прийшло доси щось одна чи дві відповіді з кругів наших істориків З російської України ніхто доси не відозвав ся. Здаєсь, що старшина „Сокола“, хоч нефахова, буде сама рішати про українські герби, бо час летить, а посьвячене прапора має відбутися в осени 1910 року. Виконане прапора має бути поручене „Доставі“⁸⁴.

Паралельно з розробкою ескізів старшина і прапорова комісія проводили збір коштів на виготовлення прапора. 7 листопада 1894 р. на других звичайних загальних зборах скарбник Хойнацький прозвітував про доходи та видатки товариства „Сокіл“ у Львові. У графі про доходи зазначалося: 10 зл. 03 кр. на прапор⁸⁵. Збір коштів на прапор⁸⁶ тривав, однак залучати їх вдавалося досить мало. Жертвували лише окремі особи. Так, на дев'ятому засіданні старшини товариства „Сокіл“ у Львові, що відбулося 8 квітня 1897 р., прийнято до відома, що Хойнацький пожертвував 1 корону на прапоровий фонд⁸⁷.

З 1 листопада по 31 грудня 1902 р. на прапор зібрано 16 корон⁸⁸. У наступні роки ця сума зростала. З касового звіту, оприлюдненого 27 березня 1904 р. на десятих загальних зборах товариства „Сокіл“ у Львові,

⁸³ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 41, арк. 51 зв., 61 зв., 70—71, 80-а зв.

⁸⁴ Оден з Соколів. Тов[ариство] „Сокіл“ у Львові // Діло — 1909 — 20 н. ст. (7 ст. ст.) грудня. — Ч. 281. — С. 3.

⁸⁵ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 38, арк. 31 зв.

⁸⁶ Найдешевий прапор коштував 70 корон. Див.: Прапор. — Львів, [б. р.]. — С. 2.

⁸⁷ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 38, арк. 78 зв.

⁸⁸ Там само. — Спр. 39, арк. 35 зв.; спр. 37, арк. 13.

дізнаємося, що всього на прапор пожертвувано 130 корон⁸⁹. Поточні видатки з прапорового фонду становили 255 корон. На жаль, у звіті не вказано, на що були витрачені ці кошти. Очевидно, на оплату ескізів, звернення до майстрів та інші потрібні послуги.

28 лютого 1907 р. відбулося дев'яте засідання старшини товариства „Сокил“ у Львові. Скарбник організації Микола Доскоч подав фінансовий звіт за 1906 р., в якому зазначено, що на прапоровий фонд за весь період існування товариства зібрано 167 корон 24 сот.⁹⁰

На 31 грудня 1908 р. на прапоровий фонд було зібрано 306 кор. 35 сот., з них у 1908 р.— 73 кор. 95 сот.⁹¹ Доходи за 1908 р. склалися з оплати за доповідь Кліма Гутковського про печери в Кривчу (тепер село Борщівського р-ну Тернопільської обл.), доходи з колядок, щедрівок та забав, проведених товариством⁹². Крім того, в грудні 1908 р., завдяки сокильській лотереї, організація отримала 19 корон чистого прибутку, що призначалися на прапоровий фонд⁹³.

Особливо активно кошти почали збирати 1909 р., про що неодноразово повідомлялось у львівському часописі „Діло“. Так, у січні „Сокил“ отримав гроші на прапор завдяки колядникам — членам товариства⁹⁴, та з інших заходів, зокрема забав, які проводило товариство у Львові та навколишніх селах (наприклад, у липні таким чином зібрали кошти у Лисиничах (тепер село Пустомитівського р-ну Львівської обл.)⁹⁵. Окрім спеціальних заходів, гроші на прапор жертвували приватні особи, так як це зробила в лютому 1909 р. Оріся Величківна — 62 кор. 71 сот.⁹⁶ На грудень 1909 р. зусиллями багатьох людей було зібрано 800 корон на прапор товариства „Сокил“ у Львові⁹⁷.

І все ж, попри те, що гроші були зібрані, у 1909 р. товариству „Сокил“ не вдалося виготовити прапор. З цього приводу керівництво організації зверталось до багатьох визначних українських істориків як в Австро-Угорщині, так і в Російській імперії. Однак лише два історики з Галичини дали письмову відповідь на анкету, розіслану львівським товариством „Сокил“. З огляду на це, сокильська старшина вирішила без сторонньої допомоги якнайшвидше виготовити відповідні ескізи. Восени 1910 р. планувалось урочисто провести церемонію посвячення новоствореного прапора товариства „Сокил“ у Львові⁹⁸.

⁸⁹ Львівський „Сокил“ // Руслан (Львів).— 1904.— 17 (30) березня.— Ч. 62.— С. 2; ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 39, арк. 36; спр. 3, арк. 6; спр. 37, арк. 13 зв.

⁹⁰ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 40, арк. 30 зв.

⁹¹ Перегляд поодиноких рахунків львівського „Сокола“ і їх стан на 31. XII. 1908 // Народне слово.— 1909.— 15 червня.— С. 13.

⁹² Звіт гімнастичного товариства „Сокил“ у Львові, за рік 1908 // Там само.— 25 травня.— Ч. 211.— С. 6.

⁹³ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 40, арк. 48

⁹⁴ Від львівського „Сокола“ до львівських Русинів // Діло.— 1909.— 16 н. ст. (3 ст. ст.) січня.— С. 3.

⁹⁵ Фестин львівського „Сокола“ // Там само.— 9 н. ст. липня (26 ст. ст. червня).— Ч. 148.— С. 3.

⁹⁶ На прапоровий фонд львівського „Сокола“ // Там само.— 3 н. ст. березня (18 ст. ст. лютого).— Ч. 46.— С. 3.

⁹⁷ Оден з Соколів. Тов[ариство] „Сокил“ у Львові // Там само.— 20 н. ст. (7 ст. ст.) грудня.— Ч. 281.— С. 3.

⁹⁸ Там само.

Упродовж 1910 р. члени прапорової комісії наполегливо працювали над розробкою прапора. Значну активність проявили М. Коць та голова „Сокола-Батька“ І. Боберський. Комісія збрала з доступних гербовників копії лева і святого Михайла, які намалював І. Галавин. Перебуваючи в серпні 1910 р. в Парижі, І. Боберський порозумівся з місцевими українцями. Художник Олександр Зінов'єв, що перебував тут на мистецьких студіях, за 225 франків виконав ескізи гербів, які 2 лютого 1911 р. привезли до Львова. Товариство „Сокіл-Батько“ отримало їх 4 лютого 1911 р., а на засіданні 9 лютого старшина затвердила отримані ескізи з єдиною поправкою, що біля голови святого Михайла мав бути лише ясний круг, а не кругова площа, і напис „Боріте ся! Поборете!“ повинен розташовуватися не біля голови, а обабіч ніг святого Михайла⁹⁹. 14 січня 1911 р. О. Зінов'єву переслали гонорар за виконану роботу. У Франції Ліонська фірма „Dalger“ виготовила зображення лева і святого Михайла на шовковій тканині¹⁰⁰. Прапор виготовлено дуже якісно. Сокільський часопис за 30 травня 1911 р. повідомляв, що товариство „Достава“ отримало прапор „Сокола-Батька“ з французької фабрики, на першій сторінці поміщено фотографію із зображенням одного боку прапора (з левом)¹⁰¹.

Про хід виконання робіт, пов'язаних з прапором „Сокола-Батька“, регулярно повідомлялося в організаційних виданнях. Зокрема, часопис „Вісти з Лугу“ у серпні 1911 р. писав: „Тепер, коли ще нема „Союза“ і „Сокола-Батька“ стоїть на чолі всіх своїх філій, є прапор львівського „Сокола“ провідним знаком для цілої армії руховиків, які стоять під его приказом. Рисунок „льва“ і „св[ятого] Михаїла“ виконав в Парижі п. Александер Зіновієв, молодий артист-маляр, що пробував на студіях в париській академії малювання. Легкий, граціозний почерк видно в обох рисунках. Рисунок прибули з Парижа в січні сего року. „Достава“ обняла виконання прапора і поручила виготовити зорів на шовкових тканинах одній з ліонських фабрик. В маю с[ього] р[оку] були вже зорі виготовлені. Жовтий лев спинав ся на жовту скалу в голубім полі. Берегами тканини жовті зубці. Білий св. Михайло з мечем в правій руці а похвою в лівій руці стоїть в малиновім полі. Берегами сего поля йдуть зубці білої краски. Обі тканини є берегами зошиті і творять плахту, що причіплена є до друкка, на котрім стремить вістре списа. Прапор є солідно виконаний. На рочно ма пришитих золотих пасмуг і торок, щоби вигляд був удержаний після пляну проєктованого артистом п. Зіновієм. Плахта прапора має 150 м. довжини, а 120 м. ширини. Ленту до прапора припнуть представительки українського жіноцтва цілої Галичини. З Києва пришлють Українки ленту в імени жіноцтва російської України. Із північної Америки пришлють Українці ленту до прапора „Сокола-Батька“. Посвячене прапора буде в першого краєвого здвигу 10. вересня 1911. року о год[ині] 1/2 11 перед голуднем на площі „С[окола]-Б[атька]“. В[исоко]Поважані хресні родичі прапора вбивати будуть цьвяшки зараз по посвяченю прапора. Хтоби не

⁹⁹ Звіт „Сокола-Батька“ у Львові за рік 1910 // Вісти з Запорожжя.— 1911.— 30 березня.— Ч. 54—55.— С. 6; Прапор для „Сокола-Батька“ // Діло.— 1911.— 6 н.ст. березня 1911.— ст.ст. лютого).— Ч. 50.— С. 7.

¹⁰⁰ Там само.

¹⁰¹ Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Гузар О. Здвиг відбуде ся 10 вересня 1911 // Вісти з Запорожжя.— 1911.— 30 травня.— Ч. 57.— С. 1; Приготовлення до здвигу // Там само.— С. 10.

міг сам приїхати, сей може дати повновласть другій особі цвьящок вбити. Вбиване цвьяшків буде продовжати ся також по полудни підчас вправ на площі „Сокола-Батька“ на місци осібно до того призначенім від 3 тої години до 6-тої. Хресні родичі дістануть відзнаки при переданю цвьяшка до вбивання”¹⁰².

Спочатку передбачалося посвятити прапор у 1910 р.¹⁰³ Згодом його було перекладено на 18 червня 1911 р.¹⁰⁴ Однак у квітні старшина „Сокола-Батька“ вирішила ще на деякий час перекласти посвячення прапора. З цього приводу у часписі „Діло“ вона опублікувала відповідне звернення, датоване 29 квітня: „Борітеся! Поборете! (Т. Шевченко). Здвиг в р[оці] 1911, в 10 літні роковини смерті Т. Шевченка приготує „Сокол-Батько“ вже від жовтня 1910. Теперішній речинець здвигу оголошений був в січні с[ього] р[оку]. Несподівано розв'язано парламент. На Сх[ідну] Галичину припали вибори на 19 червня, в найблизший день по здвизі. Здвиг запідає ся величаво. Тисячі і тисячі приготує ся до вправ і до походу, бо розуміють, що такий здвиг є в очах Європи незбитим доказом внутрішньої сили і поважної праці українського народу над собою. Участь в здвизі 18 червня може однак не корисно вплинути на участь в виборах 19 червня, бо відтягне членів від горожанського обов'язку. Також відворотню, участь в виборах може зменшити приїзд членів на здвиг. Се спонукує нас пересунути здвиг о якийсь короткий час на пізніше. Просиме „Січи“ і „Соколи“ без взгляду на се приготуватися до здвигу, ладити однострій і вчитися. Прапор „Сокола-Батька“ вже на укінченню. Цвьяшк хрестним родичам розсилає ся. Площа до вправ порядкує ся”¹⁰⁵. Під зверненням підписалися голова організації І. Боберський, перший містоголова Л. Цегельський, другий містоголова М. Волошин, писар О. Гузар. Унаслідок подальших обговорень дату посвячення прапора перенесли на 10 вересня 1911 р.¹⁰⁶ 29 липня 1911 р. відбулося Надзвичайне засідання

¹⁰² Прапор „Сокола-Батька“ // Вісти з Запорожа.— Ч. 60.— С. 11—12.

¹⁰³ Оден з Соколів.— С. 3.

¹⁰⁴ „Сокол-Батько“. На здвиг до Львова 18 червня 1911 // Вісти з Запорожа.— Ч. 54—55.— С. 1; Вправи до здвигу // Діло.— 1911.— 25 н. ст. (12 ст. ст.) лютого.— Ч. 43.— С. 1; Там само.— 27 н. ст. (14 ст. ст.) лютого.— Ч. 44.— С. 7; Там само.— 1 н. ст. березня (14 ст. ст.) лютого.— Ч. 46.— С. 6; Прапор для „Сокола-Батька“ // Там само.— 6 н. ст. березня (21 ст. ст. лютого).— Ч. 50.— С. 7; В право гляди! // Там само.— 11 н. ст. березня (26 ст. ст. лютого).— Ч. 55.— С. 6; Там само.— 14 н. ст. березня (1 ст. ст.).— Ч. 57.— С. 1; Там само.— 16 н. ст. березня (3 ст. ст.).— Ч. 59.— С. 7; Там само.— 20 н. ст. березня (7 ст. ст.).— Ч. 62.— С. 7; Там само.— 24 н. ст. березня (11 ст. ст.).— Ч. 66.— С. 7.

¹⁰⁵ Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Гузар О. На здвиг! // Там само.— 29 н. ст. квітня (16 ст. ст.).— Ч. 93.— С. 4.

¹⁰⁶ Дня 10 вересня 1911 // Там само.— 10 н. ст. липня (27 ст. ст. червня).— Ч. 154.— С. 7; Там само.— 14 н. ст. (1 ст. ст.) липня.— Ч. 153.— С. 7; Там само.— 15 н. ст. (2 ст. ст.) липня.— Ч. 154.— С. 5; Там само.— 18 н. ст. (5 ст. ст.) липня.— Ч. 156.— С. 7; Там само.— 20 н. ст. (7 ст. ст.) липня.— Ч. 158.— С. 7; Там само.— 21 н. ст. (8 ст. ст.) липня.— Ч. 159.— С. 7; Там само.— 22 н. ст. (9 ст. ст.) липня.— Ч. 160.— С. 6; Там само.— 25 н. ст. (12 ст. ст.) липня.— Ч. 162.— С. 7; Там само.— 27 н. ст. (14 ст. ст.) липня.— Ч. 164.— С. 7; Там само.— 28 н. ст. (15 ст. ст.) липня.— Ч. 165.— С. 7; Там само.— 29 н. ст. (16 ст. ст.) липня.— Ч. 166.— С. 6; Там само.— 31 н. ст. (18 ст. ст.) липня.— Ч. 167.— С. 7; Там само.— 1 н. ст. серпня (19 липня ст. ст.).— Ч. 168.— С. 6; Там само.— 2 н. ст. серпня (20 липня ст. ст.).— Ч. 169.— С. 6; Там само.— 3 н. ст. серпня (21 липня ст. ст.).— Ч. 170.— С. 6; Там само.— 4 н. ст. серпня (22 липня ст. ст.).— Ч. 172.— С. 6; Там само.— 5 н. ст. серпня (23 липня ст. ст.).— Ч. 172.— С. 6; Там само.— 7 н. ст. серпня (25 липня ст. ст.).— Ч. 173.— С. 7; Там само.— 9 н. ст. серпня (27 липня ст. ст.).— Ч. 175.— С. 7; Там само.—

старшини „Сокола-Батька“, на якому обговорювалися організаційні питання до єдвигу¹⁰⁷.

Перший краєвий здвиг відбувся 10 вересня 1911 р. у Львові. Приготування до нього тривали близько року. В суботу (погода була сонячна) 9 вересня у філармонії відбувся привітальний вечір. Голова „Сокола-Батька“ Іван Боберський розпочав вечір промовою про руханку, яка, на його думку, мала „вдепити в молоді покоління, рухливість, енергію, злуку, карність і віру в себе“. Крім нього, виступили: від імени чеського сокольства Франц Машек про „вільність, рівність і дружність“; від українців, які проживали на українських землях у складі Російської імперії — Л. Цегельський; від українців Південної Америки — К. Гутковський; від товариства „Січ“ у Чернівцях — І. Стернюк; привітальну телеграму від товариства „Січ“ у Гамбурзі зачитав Кульчицький; „Просвіти“ — Є. Озаркевич. Про негайну потребу об'єднання Головного Січового Комітету з організацією „Сокіл-Батько“ говорив селянин Тершаковець. Від імени львівських українок голова І. Боберський передав стрічку з написом: „Бороніть і здобуйте!“ Судент права О. Ревюк від імени академічної молоді висловив радість, що здвиг відбувається в „давнім городі руських князів“. Л. Цегельський зачитав вітальні листи і телеграми від інших установ та організацій. „Боян“ під керівництвом М. Волошина окрасив вечір українськими піснями¹⁰⁸.

Програма святкувань поділялася на три частини: 1) церемонія посвячення прапора; 2) похід вулицями Львова; 3) показові вправи, ігри і забави¹⁰⁹. У неділю 10 вересня 1911 р. прапор „Сокола-Батька“ урочисто посвятив о. митрат А. Білецький за співучасті чотирьох священників. Урочиста церемонія посвячення розпочалася о 10 год. 15 хв. на площі „Сокола-Батька“¹¹⁰. Під час урочистого забивання цвяшків у древо прапора промови мали о. Т. Лежогубський, Л. Цегельський, І. Прибила з Романова (тепер село Перемишлянського р-ну Львівської обл.). Після посвячення прапора відбувся святковий похід вулицями Львова, в якому були задіяні інші організації Львова та Галичини, представники яких несли близько 70 прапорів¹¹¹. Учасники заходу організованою колоною вирушили з площі „Сокола-Батька“ о 11 год. 30 хв. Колону очолили 17 соколів на конях під проводом Доманика. За ними йшли пожежники з Вигнанки (тепер село Городоцького р-ну Хмельницької обл.); залізничний оркестр; хорун-

10 н. ст. серпня (28 липня ст. ст.)— Ч. 176.— С. 7; Там само.— 11 н. ст. серпня (29 липня ст. ст.)— Ч. 177.— С. 7; Там само.— 12 н. ст. серпня (30 липня ст. ст.)— Ч. 178.— С. 6; Там само.— 14 н. ст. серпня (1 серпня ст. ст.)— Ч. 179.— С. 6; Там само.— 15 н. ст. серпня (2 серпня ст. ст.)— Ч. 180.— С. 7; Там само.— 16 н. ст. серпня (3 серпня ст. ст.)— Ч. 181.— С. 7; Сокіл-Батько. До друзів Соколів, що задумують прибути на здвиг до Львова 10 вересня с. р. // Там само.— 22 н. ст. (9 ст. ст.) серпня.— Ч. 185.— С. 7; Сокіл-Батько. Красвий здвиг 10 вересня 1911 // Там само.— 25 н. ст. (12 ст. ст.) серпня.— Ч. 188.— С. 5.

¹⁰⁷ Волошин М. З львівського „Сокола“ // Діло.— 1911.— 27 н. ст. (14 ст. ст.) липня.— Ч. 164.— С. 7.

¹⁰⁸ І Красвий здвиг // Вісти з Запорожа.— 1911.— 30 грудня.— Ч. 62—64.— С. 2.

¹⁰⁹ Про церемонію посвячення сокольських прапорів детальніше див.: Сова А. Прапорство українського пожежно-спортивного товариства „Сокіл“ у Галичині (1894—1939) // Наукові зошити історичного факультету. Львів. ун-т ім. Івана Франка.— 2006.— Вип. 8.— Ч. 2.— С. 225—241.

¹¹⁰ Прикази до здвигу // Вісти з Запорожа.— 1911.— 8 вересня.— Ч. 61.— С. 2; І Красвий здвиг // Там само.— Ч. 62—64.— С. 2.

¹¹¹ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 62, арк. 75.

жий Іван Кревецький з прапором „Сокола-Батька“, перший заступник хорунжого Броніслав Бурбела, другий заступник хорунжого Володимир Гузар; президія „Сокола-Батька“ на чолі з Іваном Боберським, Льонгином Цегельським та Михайлом Волошином; представники чеських соколів: заступник голови Франц Машек, голова технічної секції Богумил Гавель; українців з Бразилії, товариства „Січ“, віденської і градської „Січей“, голови окружних осередків. І. Дигдалевич з Тернополя на коні „провадив цілу армію“. Всіх соколів в одностроях було 586, сокілок — 282 (див. *Таблицю*). У поході взяли участь учні українських гімназій. Усього людей у поході налічувалося 7896 (8 музик). Учасники походу пройшли такими вулицями¹¹²: Кадетська (тепер вул. Гвардійська), Коперника, Трибуналь-

Таблиця

**Кількість членів організації „Сокіл“
в одностроях на посвяченні
прапора товариства „Сокіл-Батько“ у Львові 10 вересня 1911 р.**

№	Місцевість	Кількість членів
1.	Бережани	20
2.	Бібрка	24
3.	Жидачів	24
4.	Івано-Франківськ	48
5.	Коломия	36
6.	Львів	120
7.	Микулинці	32
8.	Перемишль	24
9.	Рогатин	48
10.	Самбір	32
11.	Стрий	64
12.	Теребовля	36
13.	Тернопіль	50
14.	Ходорів	36
15.	Чортків	32
16.	Представники товариств „Сокіл“ з інших місцевостей Галичини	242
	Всього	868

Джерело: Перший краєвий звіт сокільський // Діло.— 1911.— 11 н. ст. вересня (29 ст. ст. серпня).— Ч. 201 — С. 3—5.

¹¹² Нові назви вулиць у статті подано за довідником Бориса Мельника. Див.: Мельник Б. Довідник перейменувань вулиць і площ Львова XIII—XX століття.— Львів, 2001.

ська (тепер вул. Шевська), площа Ринок повз будинок товариства „Прогресива“, Галицька, Академічна (тепер проспект Т. Шевченка), св. Миколая (тепер вул. М. Грушевського), Зиблікевича (тепер вул. І. Франка). Багато будинків по вулицях Трибунальській, площі Ринок і Домініканській були прикрашені синьо-жовтими прапорами.

Показові вправи соколів, незважаючи на дощову погоду, розпочалися о 16 год на площі „Сокола-Батька“. Керував усією програмою І. Дигдалевич. Відбулися такі показові вправи: вільноруч (керівник І. Савчинський з Романівки) — 344 особи; палицями (керівник О. Гузар зі Львова) — 146 осіб; хоруговцями (керівник Марія Сумик з Олеська) — 93 особи; „ручниками“ (керівник О. Степанівна) — 145 соколів зі Львова. Жіночі відділи виконали лише по три вправи, з огляду на погану погоду та закінчення дня. Не встигли виконати народні вправи, на приладах, пожежні вправи, ігри і забави, біг, вежі. Закінчився захід співом українського національного гімну „Ще не вмерла Україна“¹¹³.

Про прапорове свято у Львові помістили інформацію українські, чеські, російські і польські часописи¹¹⁴. З нагоди посвячення прапора „Сокола-Батька“ І. Боберський випустив за свої кошти наприкінці 1911 р. листівку з зображенням одного боку прапора з левом¹¹⁵. За активну десятилітню працю в сокільській організації І. Боберському, за козацьким звичаєм, було вручено булаву зі словами: „Пануй і веди нас!“¹¹⁶

Показово, що на посвячення прапора передали одну стрічку через Л. Цегельського з Києва, дві інші — від українців і українок з Північної Америки, які потрапили до Львова через три тижні після посвячення прапора¹¹⁷. Від львівських українок І. Боберський передав стрічку з написом „Бороніть і здобуйте!“¹¹⁸. На стрічці, яку надіслали українці з Києва, був напис: „Соколови-Батькові“ 1911. Українки з Києва: Хай прапор Батька з'єднає Соколів понад Дністром та над Дніпром“¹¹⁹. Крім того, стрічку до прапора „Сокола-Батька“ прислала чернівецька „Січ“¹²⁰ з написом „Здобути, або дома не бути!“¹²¹

¹¹³ І Красвий здвиг // Вісти з Запорожа.— Ч. 62—64.— С. 2. Передрук у: І Красвий здвиг // „Сокіл-Батько“: спортивно-руханкове товариство у Львові.— С. 106—107; Перший красвий здвиг сокільський // Діло.— Ч. 201.— С. 3—5; Перед здвигом // Там само.— 8 н. ст. вересня (26 ст. ст. серпня).— Ч. 199.— С. 5.

¹¹⁴ Добірка газетних матеріалів про посвячення прапора товариства „Сокіл-Батько“ міститься у: ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 62.

¹¹⁵ Гайдучок С. Пів століття сокільських видань.— Львів, 1937.— С. 46; його ж. Пів століття сокільських видань // Сокільські Вісти.— 1937.— Листопад.— Ч. 11.— С. 10.

¹¹⁶ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 53, арк. 5; Відвідини з Канади // „Сокіл-Батько“: спортивно-руханкове товариство у Львові.— С. 47.

¹¹⁷ І Красвий здвиг // Вісти з Запорожа.— Ч. 62—64.— С. 2.

¹¹⁸ Перший красвий здвиг сокільський // Діло.— Ч. 201.— С. 4; І Красвий здвиг // Вісти з Запорожа.— Ч. 62—64.— С. 2.

¹¹⁹ Blue boy [Гайдучок С.] Ми й Вони // Сокільські Вісти.— 1929.— Вересень.— С. 15; Передруковано у: Blue boy [Гайдучок С.] Ми й Вони // „Сокіл-Батько“: спортивно-руханкове товариство у Львові.— С. 84—86.

¹²⁰ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 62, арк. 79; Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії.— К., 1993.— С. 61; Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. ХІХ—ХХ ст.— Львів, 2001.— С. 171.

¹²¹ Перший красвий здвиг сокільський // Діло.— Ч. 201.— С. 4.

У держак прапора „Сокола-Батька“ планувалося забити сто цвяшків, решта — у щити¹²². Однак не всі „почесні батьки“ („хресні родичі“) змогли в цей день забити в держак прапора цвяшки, тому старшина „Сокола-Батька“ дозволила цю церемонію продовжити. Додаткове забивання цвяшків проводилося в офісі товариства у будні дні від 19 до 21 год.¹²³ У цьому були зацікавлені не тільки „хресні родичі“, а й саме товариство, оскільки особи або інституції, які проводили ритуал, жертвували гроші на діяльність „Сокола-Батька“. Забивання цвяшків у держак прапора тривало до кінця 1911 р.¹²⁴

Шовковий прапор товариства „Сокіл-Батько“, гаптований шовковими нитками, з використанням аплікації, розміром 120 × 150 см, має двобічне зображення:

1. На синьому тлі посередині полотнища вигаптувано зображення могутнього лева кольору вохри, що піднімається на скелю. Лев коронований, повернутий управо в профіль (по геральдичному вліво), паща його відкрита, хвіст піднятий догори. Скеля у вигляді масивних каменів вохристого відтінку. Зверху, обабіч голови лева, золотистими нитками вигаптувано напис (перша літера більша, ніж інші): „ВСЕ ВПЕРЕД!“ Краєм по периметру полотнища (крім древкового) нашиті жовті трикутники. До краю полотнища, яке кріпиться до древка, кріпляться кільця, через них протягнута стрічка, кінці якої звисають зверху.

2. На червоному шовку посередині гаптоване зображення Архистратига Михайла в повний зріст, у фас. Лик світлої карнації, риси правильні. Волосся русаве, злегка хвилясте, опускається на плечі. Німб окреслений білою лінією. Архистратиг зображений босоніж, у двох білих туніках довгій та коротшій до колін, підперезаних на поясі, із закованими до ліктя рукавами, на грудях перехрещений орар¹²⁵ у вигляді вузької білої смужки. В опущеній додолу правиці тримає меч, у лівій руці у такому ж положенні — піхви¹²⁶. Його крила великі, підняті догори й розправлені. Тонально і графічно підкреслена фактура пер. Унизу обабіч стіп архангела напис (уривок з поеми „Кавказ“ Тараса Шевченка), гаптований біли-

¹²² Прикази до здвигу // Вісти з Запорожа.— 1911.— 8 вересня.— Ч. 61.— С. 4.

¹²³ Цвяшки // Діло.— 1911.— 16 н. ст. (3 ст. ст.) вересня.— Ч. 206.— С. 6; Там само.— 18 н. ст. (5 ст. ст.) вересня.— Ч. 207.— С. 7; Там само.— 20 н. ст. (7 ст. ст.) вересня.— Ч. 209.— С. 6; Там само.— 22 н. ст. (9 ст. ст.) вересня.— Ч. 210.— С. 7.

¹²⁴ Там само.— 15 н. ст. (2 ст. ст.) грудня.— Ч. 278.— С. 7.

¹²⁵ Орар — елемент одягу, що являє собою довгий перев'яз, який носять на плечах. Детальніше див.: Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології.— Львів, 2001.— С. 88, 124.

¹²⁶ Олег Слимаковський, Богдан Кравчук, Степан Родак помилково твердять, що святий Михайло на прапорі товариства „Сокіл-Батько“ у Львові зображений з двома мечами. Див.: Слимаковський О., Кравчук Б. Виникнення та діяльність спортивного товариства „Сокіл“ у м. Дрогобичі // Дрогобицький краєзнавчий збірник.— 1995.— Вип. 1.— С. 112; Родак С. Ідеологічні засади українського гімнастичного руху Галичини першої половини ХХ століття як основа формування національного спорту. Молода спортивна наука України (12—14 березня 1997 року, м. Львів): Матеріали першої Всеукраїнської наукової конференції аспірантів галузі фізичної культури і спорту.— Львів, 1997.— С. 19; Помилка, очевидно, вкралася з брошури Івана Боберського. В ній останній помилково написав, що святий Михайло на прапорі товариства „Сокіл-Батько“ зображений з двома мечами. Див.: Боберський І. Українське сокільство (1894—1939)— Львів, 1939.— С. 12.

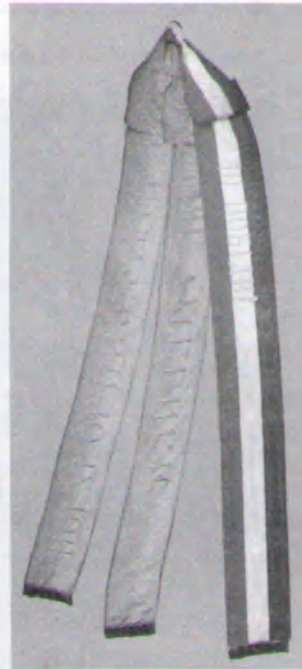
6. Члени товариства „Сокіл-Батько“
з прапором на Шевченківському здвизі у Львові.
28 червня 1914 р.

7. Прапор товариства „Сокіл-Батько“ у Львові. Сучасне фото

8. Стрічка до прапора товариства „Сокіл-Батько“ у Львові, надіслана від українського гімнастичного товариства „Січ“ з Чернівців.
Сучасне фото

9. Стрічки до прапора товариства „Сокіл-Батько“ у Львові, надіслані від українців Північної Америки.
Сучасне фото

10. Українські соколи з прапором товариства „Сокіл-Батько“ на Всесокольському з'їзді у Празі. 30 червня 1912 р.

ми нитками: „БОРИТЕ СЯ! ПОБОРЕТЕ!“¹²⁷ На трьох краях полотнища (крім дерев'яного) аплікована смуга білих трикутників.

Полотнище кріпилося стрічкою (герасівкою) до деревка, яке закінчувалося вістрям списа¹²⁸. Гасло „Все вперед! Всі враз!“ уперше з'явилося на рекламних оголошеннях, які повідомляли про Перший Краєвий Здвиг у Львові — 10 вересня 1911 р.¹²⁹ Таке гасло обрали не випадково. Ось що про це писав голова трьохтвариства „Сокіл-Батько“ Іван Боберський: „Над слабим люди милосердяться, але сильного поважають. Українці сильний нарід, але вони мусять перекопати в тому самих себе і інших. Рухові вправи дають уже молоді віру в свої сили. Вона бачить, що від постійного, розумного труду росте сила м'язів та відвага ума. Гаслом „Сокола“ є чотири слова: „Все вперед, всі враз!“ Перші два слова „Все вперед“ взивають, щоб над собою постійно працювати, не лінуватись, не гаяти часу, не відкладати роботи на пізніше, але дбати і журитись про своє здоров'я, про свій ум і про своє майно. Правдивий сокіл рухливий, швидко думає і швидко виконує. Він дбає, щоб був сильний і здоровий, щоб був відважний і свідомий, щоб був підприємливий і ощадний. Сокіл, це новий українець, який сміло зміряться своїми прикметами з англійцем, французом, німцем. Сокіл хоче працювати, боротись і приносити жертви, щоб український нарід дорівнював великим народам. Ще два золоті слова: „Всі враз“. Цей зазив збирає українців без різниці віку, майна і зманья, молоді і старших, селян і міщан, рільників і робітників та інтелігентів, хлопців і дівчат, мужчин і жіноцтво в одну велику родину. Малі зерна піску складаються на великі скали, а дрібні каплі на великі ріки. Треба трудитись. Але треба також лучити свій труд з трудом інших. Велика вежа Айфля в Парижі складається з коротких куснів заліза, зішрубованих разом. Найвищий хмародер у Нью Йорку „Емпір Бульдінг“ збудували люди, що злучили свою роботу разом. Вони не сварилися, не кирили один одному, вони не говорили „моя хата з краю“, „вони зроблять без мене“, але всі дали на свій час потрібну працю. Сокільство кличе: „Всі враз!“ і хоче навчити українців єдності і карности, лучности за своїм власним провідником“¹³⁰.

Стрічок до сокільського прапора на сьогодні збереглося три¹³¹.

1. Червона шовкова стрічка перегнута наполовину, зверху зав'язана на кокарду. На одній половині білим шовком гаптований напис: „СОКОЛОВІ-БАТЬКОВІ 1911 УКРАЇНКИ З КИЇВА“. Внизу на краю стрічки посередині гаптований герб Галичини: в щиті на голубому тлі жовтий лев, повернутий уліво, піднімається на задніх лапах. Угорі на щиті корона і два синьо-жовті прапори. Під гербом по низу стрічки вигаптуваний стилізований рослинний орнамент. На другій половині стрічки гаптовано напис: „ХАЙ ПРАПОР БАТЬКА З'ЄДНАЄ СОКОЛІВ ПО-НАД ДНІСТРОМ ТА НАД ДНІПРОМ“. Унизу у щиті вигаптуваний герб Київської землі: Архистратиг Михаїл з оголеним мечем, піднятим догори. Над щитом ко-

¹²⁷ Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін.— К., 1989.— Т. 1.— С. 247; Шевченко Т. Кобзар.— К., 1974.— С. 273.

¹²⁸ Ділами, не сльозами! // Вісти з Запорожжя.— 1911.— Серпень.— Ч. 60.— С. 2; Прапор „Сокола-Батька“ // Там само.— С. 12.

¹²⁹ Боберський І. Українське сокільство (1894—1939).— С. 12.

¹³⁰ Там само.— С. 11—12.

¹³¹ Косів Р. Р. Українські хоругви.— С. 354—355.

рона. Внизу такі ж рослинні орнаменти, як на другій половині. По краю пришита металева стрічка з тороками (довжина стрічки 115 см).

2. Малинова стрічка перегнута навпіл, зверху зав'язана на кокарду. На стрічці гаптований напис: на одній половині — „ЗДОБУТИ АБО ВДОМА НЕ БУТИ!“, на другій — „ВІД ГІМН. ТОВ. „СІЧ“ В ЧЕРНІВЦЯХ“*. На краю металеві тороки (довжина стрічки 220 см).

3. Жовто-синя подвійна стрічка, вгорі зав'язана на кокарду. На одній половині синьо-жовтими нитками гаптований напис: СОКОЛОВІ-БАТЬКОВИ 10. IX. 1911“, на другій — „УКРАЇНЦІ ПІВН. АМЕРИКИ“** (розмір стрічки 16,5 × 230 см). До них причеплена синьо-біло-червона стрічка з золотим гаптованим написом: „ДО ПОБІДИ!“ (розмір стрічки 20,5 × 227 см). До цих стрічок є бант бежевого кольору з гаптованим написом: „UNITED STATES OF AMERICA“.

Стрічка до прапора від українського жіноцтва згадується у Книзі вступу Національного музею у Львові. Очевидно, вона втрачена.

Після посвячення прапор „Сокола-Батька“ використовували у різних заходах. Найгучнішим із них був Всесокольський здви́г у Празі, який відбувся з 6 червня—1 липня 1912 р.¹³² Захід організував Союз Слов'янського Сокольства. На той час до його складу входили такі союзи: чеський (95 300 членів), польський (24 688 членів), хорватський (13 000 членів), словенський (7 916 членів), болгарський (6 000 членів), сербський (3 812 членів). На Всесокольський здви́г прибули делегації від росіян (700 осіб), англійців, французів, американців та українців. 30 червня 1912 р. у святковому поході у Празі взяло участь 17 712 соколів в одностроях, 159 соколів на конях, 314 прапорів, 8 оркестрів¹³³. Українська делегація з прапором „Сокола-Батька“ була у складі однієї чоти під проводом І. Боберського, д-ра Л. Цегельського, д-ра М. Волошина та начальника С. Гайдучка. Крім них, участь узяли Микола Буфан, Антін Гапаяк, Іван Гозияш, Олександр Гошовський, Володимир Гузар, Омелян Гузар, Осип Доманик, Іван Дудич, Михайло Зазуляк, Кривецький, Євстах Михалевич, Людомир Огоновський, Олекса Павлюк, Іван Панич, Петро Пньовський, Олекса Пялинський, Мирон Федусевич, Софрон Ференцевич, Іван Чорний (усі з Ілльова), Т. Гвоздецький зі с. Нижня Липиця (тепер село Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл.), Гринь Чеховський з Надвірної; Юрій Боднар з Свистільників; Цельзий Збудовський, Лев Кубринович, Іван Мирон, Стефан Мишкевич, Володимир Янович (усі з Івано-Франківська); Антін Гарасимів та Богдан Гарасимів зі Стрия; Теофіль Остапюк з Тернополя; Адам Білас і Василь Гута з Трускавця; Василь Чорний зі Щирця та ін.¹³⁴

Участь українських соколів у Всесокольському здви́зі у Празі стала важливим кроком у розвитку сокольського руху. З цього приводу в часописі „Вісти з Запорожя“ зазначалося: „Якіж користі моральні? Ось вони: 1) Вперше у історії нашого відродження взагалі а з окрема в історії ро-

* Від гімнастичного товариства „Січ“ в Чернівцях.

** Українці Північної Америки.

¹³² По здви́зі в Празі // Вісти з Запорожя.— 1912.— 31 липня.— Ч. 71.— С. 1; Чи варто було їхати до Праги? // Там само.— С. 3.

¹³³ По здви́зі в Празі.— С. 1.

¹³⁴ Двадцять літ „Сокола-Батька“ // Календар „Вістий з Запорожя“ на 1914.— 1913.— І річник.— С. 202; По здви́зі в Празі.— С. 1—2; Чи варто було їхати до Праги? — С. 3.

вою нашої сокілсько-січової організації українського народу під прапором С[окола]-Б[атька] побіч таких руханкових організацій з цілого світа, як англійська, французька, американська, чеська, російська і т. ин. 2) Френетичні оплески при появі нашого репрезентанта проф[есора] [Івана] Боберського підчас привітів в репрезентаційнім домі, замітна увага, з якою вислухано промови нашого репрезентанта Д-ра Мих[айла] Волошина на гробі Тірша і Фігнера і оншалянтна форма, з якою привитав посол Крамарж нашого репрезентанта посла Д-ра Л. Цегельського на банкеті — свідчили про незбитий факт признання Українцям як великому народови належного місця побіч таких народів як Французи, Англіїці, Американі, Чехи, Росіяни і инші. 3) Ціла чеська преса поставила ясно справу, яка до недавна ще була для русофільських Чехів неясною: — хто ми є. „Українці з Наліче“ лунало з уст до уст як підчас привітання і супроводження нас з двірця, так і підчас походу. 4) Абстиненція Поляків з одного а наша участь з другого боку дала Чехам товчок інформувати ся ближше про відносини в Галичині а з окрема про справу українського університету. 5) Серед російських Соколів зорганізованих як державна інституція — найшли ми багато Українців закордонних з Києва, Харкова, Одеси, Полтави — з Д-ром Луценком — і з ними провели не одну гарну хвилю на розговорах про організаційну працю. 6) А що найцікавіше, той факт, що ми були свідками незвичайного блямажу і компромітації наших галицьких кацапів. Замало їм було сего, що прилюдно здвигувий комітет ще перед здвигом заявив, що їх не просить — приїхати — але згідно з нашим жаданєм їх не допущено між репрезентантів як таких, що не мають кого репрезентувати — а що найважнійше, що не лишень усі але навіть Росіяни зігнували їх в так діймаючий спосіб, що на тім хиба лишень кацапи могли не пізнати ся, або се, не паленіючи зі сорому, знести. Треба було бачити Маркова та Янчевецкого, що блідли, зеленіли і синіли зі злости, бо вперве на славянським здвизі почули себе, що суть погноєм для личних амбіцій гр. Бобрінського. Компромітацію свою завдячити мусять кацапи нашій рішучій поставі на здвизі в Празі¹³⁵.

Під час подій Першої світової війни прапор товариства „Сокіл-Батько“ вдалося зберегти. Його переховував упродовж усього часу хорунжий і майбутній голова організації Микола Заячківський¹³⁶, книги протоколів і майно товариства зберігав М. Левицький¹³⁷.

На засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ 16 травня 1923 р. обрано трьох осіб, які мали відповідати за прапор: старшого хорунжого Кузьмовича, хорунжих Чорнія і Степана Кривокульського¹³⁸.

27 травня 1923 р. польська поліція конфіскувала сокілський прапор. Ось як цю подію описав М. Левицький: „Забраний насильно львівською польською поліцією в дні 27. 05. 1923 р. в хвилі коли служачий Сокола-Батька вертав з прапором враз з процесією Волоської церкви з Янівського цвинтара, де відбувалась панахида за полеглих українських героїв з часів визвольної боротьби. Поліція випала з бараків понизше Янівського

¹³⁵ Чи варто було їхати до Праги? — С. 2—3.

¹³⁶ М. Заячківський перебував на посаді голови товариства від 24 березня 1922 до 23 квітня 1933 р. Див.: ЦДА України у Львові, ф. 366, оп. 1, спр. 12, арк. 81.

¹³⁷ Там само. — Ф. 312, оп. 1, спр. 43, арк. 46 зв.

¹³⁸ Там само. — Спр. 44, арк. 66—67.

цвинтаря і видерла прапор насильно розганяючи оточення. Другого дня рано інтерв'ював у Райнляндер, директора поліції голова Сокола-Батька дир. Заячківський, і Райнляндер зажадав письменого потвердження змісту прапору і дозволу на прапор, виданого поліцією в часі затвердження прапору¹³⁹. Син Івана Франка Тарас про ці події писав так: „Довго не сходила і досі не сходить з порядку нарад старшини справа прапора, що його забрала безправно львівська поліція на Янівським кладовищі по панахиді за наших членів, що наложили головами у Львові під час пам'ятних боїв 1918 р. Пішло багато письм до властей, роблено й особисті заходи, але прапор до нині арештований в поліції“¹⁴⁰. 30 травня 1923 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ вирішено внести до дирекції поліції подання з проханням повернути прапор. Крім того, М. Левицького зобов'язали підшукати відповідних людей, які б могли виконувати обов'язки хорунжого.

Поліція не хотіла віддавати прапор, мотивуючи це тим, що нема його затвердженого правильника. Коли правильник було віднайдено, поліція знайшла інший привід: начебто ще перед Першою світовою війною правильник не був з нею узгоджений, тому треба зробити ще одне подання¹⁴¹. У другій половині липня 1923 р. один із хорунжих приніс комісару поліції Кучевському футляр для прапора. Перевіривши, що прапор не ушкоджений, його поклали у футляр¹⁴².

Упродовж 1923—1928 рр. старшина „Сокола-Батька“ неодноразово зверталася до дирекції поліції у Львові з вимогою повернути прапор. Остання своєю чергою шукала будь-якої зачіпки, щоб прапор не віддати. Інформація про ці події найповніше відображена у книзі протоколів засідань старшини та загальних зборів сокільського товариства від 30 травня 1923 до 10 лютого 1928 р. Наведемо окремі факти з цієї боротьби за прапор.

4 листопада 1923 р. на ХХІV Надзвичайних Загальних Зборах товариства „Сокіл-Батько“ було прийнято зміни до положень статуту, що стосувалися прапора. Зокрема, у 34 параграфі замінено слова „знамя товариства є руский лев, поклик „бодрім ся“ на слова: „знамя товариства є лев на синім полі, що спинається на остру скалу, поклик „бодрім ся““¹⁴³. 7 листопада 1923 р. М. Левицький поінформував старшину товариства „Сокіл-Батько“ про те, що він був у поліції у справі повернення прапора. Однак, незважаючи на обіцянки радника Крайнера, референт радника Кучевський прапор не віддав¹⁴⁴. 16 квітня 1924 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ обрано трьох хорунжих: Кузьмовича, Лавріана Степана Кривокульського. Голова товариства повідомив, що письмово звернеться до поліції, щоби та передала сокільський прапор до Національного музею у Львові¹⁴⁵. 21 травня 1924 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ ухвалено подати до поліції нове прохання про затвердження правильника прапора. Бонковському доручено нарисувати

¹³⁹ ЦДІА України у Львові, ф. 366, оп. 1, спр. 12, арк. 67 зв.

¹⁴⁰ Франко Т. Розвій руханки серед Українців.— [Б. м. і р.]— С. 3. (У брошурі заміненено, що це відбиток із „Канадського Фермера“ за 1—8 липня 1925 р., ч. 27—28.)

¹⁴¹ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 44, арк. 69.

¹⁴² Там само.— Арк. 74.

¹⁴³ Там само.— Арк. 106—108 зв.

¹⁴⁴ Там само.— Арк. 90 зв.

¹⁴⁵ Там само.— Арк. 111—112.

взірці прапора до подання¹⁴⁶. 4 вересня 1924 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ з ініціативи М. Левицького вирішено поновити старання у справі прапора. Коли не можна його повернути у власність товариства, то старатися про дозвіл передати його до Національного музею у Львові¹⁴⁷. 29 січня 1925 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ М. Заячківський запропонував провести можливі заходи щодо повернення прапора від нового воєводи, порадив внести спершу письмове подання до воєводства¹⁴⁸. 12 березня 1925 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ розглянуто інформацію від поліції, яка вимагала внести нове подання про затвердження правильника прапора. Подання зголосився написати С. Шухевич¹⁴⁹. 26 березня 1925 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ наголошувалося на тому, що справа повернення прапора ще не вирішена¹⁵⁰. 11 травня 1925 р. на надзвичайному засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ голова товариства М. Заячківський поінформував членів, що його викликали до поліції, щоб залагодити справу прапора¹⁵¹. 13 березня 1926 р. на засіданні XXVII звичайних зборів старшини товариства „Сокіл-Батько“ Шухевич повідомив, що справа сокільського прапора розглядається у міністерстві¹⁵². 25 березня 1926 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ з ініціативи М. Левицького порушено питання про повернення прапора. Крім того, додатково затверджено хорунжим Лаврова та двох його заступників Волинця і Мрица¹⁵³. 2 вересня 1926 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ М. Заячківський повідомив, що звертався до поліції з проханням провітрити прапор¹⁵⁴. 9 вересня 1927 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ М. Заячківський запропонував подати письмове звернення до дирекції поліції про повернення прапора¹⁵⁵. 16 вересня 1927 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ Т. Білостоцький повідомив, що 13 вересня відправлено письмове звернення до дирекції поліції про повернення прапора¹⁵⁶. 18 листопада 1927 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ Н. Яців запропонував активізувати всі сили для того, щоб повернути прапор, оскільки відповіді від дирекції поліції на письмове звернення 13 вересня не отримано¹⁵⁷. 25 листопада 1927 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ Н. Яців повідомив, що голова товариства М. Заячківський пообіцяв взяти під контроль справу повернення прапора¹⁵⁸. 10 лютого 1928 р. на засіданні старшини товариства „Сокіл-Батько“ вирішено, що справу повернення прапора під контроль бере М. Левицький¹⁵⁹.

¹⁴⁶ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 44, арк. 118—119.

¹⁴⁷ Там само.— Арк. 122 зв.—123 зв.

¹⁴⁸ Там само.— Арк. 133.

¹⁴⁹ Там само.— Арк. 140—140 зв.

¹⁵⁰ Там само.— Арк. 143.

¹⁵¹ Там само.— Арк. 146—147 зв.

¹⁵² Там само.— Арк. 173—174.

¹⁵³ Там само.— Арк. 174—175 зв.

¹⁵⁴ Там само.— Арк. 185 зв.

¹⁵⁵ Там само.— Арк. 224.

¹⁵⁶ Там само.— Арк. 226.

¹⁵⁷ Там само.— Арк. 235—235 зв.

¹⁵⁸ Там само.— Арк. 236 зв.

¹⁵⁹ Там само.— Арк. 241.

Врешті-решт, вдалося домогтися свого. Прапор повернули 31 березня 1928 р. Про ці події голова товариства „Сокіл-Батько“ Микола Заячківський писав: „Нам видано Прапор Сокола з тим застереженням, що не вільно єго публично уживати, доки не буде затверджений через Власти. Отсе застереженне ми іменем Сокола-Батька прийняли і підписали. Промимо до сего стану справи примінитися. Треба сей час внести подане о затверджене Прапора“¹⁶⁰. Відповідні документи так і не було затверджено, хоча їх неодноразово подавали до дирекції поліції та уряду Львівського воєводства. Щоб якось просунути справу, старшина сокільської організації з відповідним проханням спочатку усно, а згодом і письмово звернулася до Президії Української парламентської репрезентації: „До Хвальної Президії Української Парляментарної Репрезентації у Львові. Старшина „Сокола-Батька“ вже кілька разів через своїх представників звертала усно до Хв[альної] Парляментарної Репрезентації о поміч в справі виеднання у влади затвердження внесеного „Соколом-Батьком“ ще в 1934 р. проекту зміни статуту та проекту однострою і прапору. Обговорюючи невідрадний стан сокільської організації і нетерпеливість краю по причині браку статутів Старшина „Сокола-Батька“ на своїм засіданні 23 [цього] м[ісяця] рішила попередні усні прохання поперти ще письмом та прохати Хв[альної] Парляментарну Репрезентацію о ласкаву відповідь, які кроки Хв[альна] Парляментарна Репрезентація в справі сокільських статутів починила. В надії на скору відповідь, остаємо з високою поважаннєм“¹⁶¹. З подальшого листування між старшиною товариства „Сокол-Батько“ і Президією Української парламентської репрезентації випливає, що правильник прапора так і не був затверджений владою¹⁶², а отже, не міг застосовуватися у публічних заходах.

Згідно з Книгою вступу (НМ у Львові, Кв-28599, Дт 1290), прапор товариства „Сокіл-Батько“ надійшов до Національного музею у Львові 11 жовтня 1930 р.¹⁶³ Сьогодні прапор зберігається у цьому ж музеї. Стан його збереження задовільний, щоправда, є незначні поверхневі забруднення, місцями витягнуті нитки, понищена тканина білої кокарди до стрічок. У 2007 р. проведено консерваційні заходи художником-реставратором Надією Сенік. З часу виготовлення прапора товариства „Сокіл-Батько“ його розміри змінилися. Сьогодні вони становлять 118 × 156,5 см. На це вплинули температурні зміни та реставраційні роботи¹⁶⁴.

У грудні 2007 р. у Національному музеї у Львові імені Андрея Шенгелі відбулася виставка „Українські хоругви кінця XVI — початку XX століття“¹⁶⁵. На ній, серед інших експонатів, виставлено прапор товариства „Сокіл-Батько“. „Ще кілька років тому ця виставка була б абсолютно неможливою, бо колекція церковних хоругв, яка зберігається в цьому музеї, була зовсім в не експозиційному стані. Ці фондові речі, які із них незаінвентаризовані, деякі „переховували“ від ідеологів“

¹⁶⁰ ЦДА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 16, арк. 2.

¹⁶¹ Там само.— Спр. 11, арк. 3.

¹⁶² Там само.— Арк. 4.

¹⁶³ Косів Р. Р. Українські хоругви.— С. 352.

¹⁶⁴ Там само.

¹⁶⁵ Детальніше про виставку див.: <http://risu.org.ua/ukr/kaleidoscope/article>; <http://zik.com.ua/ua/news/2007/12/14/104451>; <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2007-12-18/28363/> та ін.

дискримінації у фондах графіки) вимагали термінового порятунку. Виставці передувало півтора року щоденної копіткої праці реставраторів наших майстерень, під натхненням Наталії Шарової та Надії Сенік. Після поїздки до Польщі, де вони ознайомилися із новітніми реставраційними матеріалами й технологіями, ці ентузіастки домоглися того, що потрібні матеріали з'явилися і в нашому музеї. Із пам'яток, що перебували в аварійному стані, і які навіть страшно було брати до рук, щоб вони була не розсипалися, реставратори зробили експонати, які сміливо можна показувати на виставці, не бентежачись за їхній фізичний стан,— зазначила на виставці головний охоронець фондів Національного музею у Львові імени Андрея Шептицького Данута Пosaцька¹⁶⁶.

Проект „Українські хоругви кінця XVI — початку XX століття“ не обмежився виставкою. У його рамках здійснено випуск 12 листівок „Львівські хоругви. XVII — початок XX ст.“, дві з яких присвячені прапору „Сокола-Батька“¹⁶⁷. Загалом проект постав на основі дисертаційного дослідження цієї теми, здійсненого науковим співробітником Національного музею у Львові імени Андрея Шептицького Роксоланою Косів¹⁶⁸, а також тривалої роботи музейних реставраторів із відділів реставрації олійного малярства та давніх тканин. Проект реалізований Національним музеєм у Львові імени Андрея Шептицького з участю Львівського історичного музею та Військового музею в Стокгольмі за підтримки Львівської міської ради.

* * *

Таким чином, питання використання прапора українським товариством „Сокіл-Батько“ у Львові постало відразу після реєстрації організації. Після утворення сокільських осередків у багатьох повітах Галичини на зріла потреба регулювати процес створення та використання прапорів. Розв'язання багатьох проблем залежало від розвитку та спроможності відповідних організаційних структур. З цією метою, з ініціативи голови організації Альфреда Будзиновського, у 1903 р. утворено прапорову комісію, укладено та впроваджено правильник прапора для міських і сільських осередків, кількість яких у першій чверті XX ст. стрімко зростала. Попри різні труднощі, прапоровій комісії вдалося досягти поставленої мети. Всі питання вона вирішувала в контексті організаційної роботи, виходячи з відповідного досвіду та потреб.

Матеріал виготовлення, розміри, зміст, зображення та додаткове оздоблення прапора залежали від багатьох факторів. У проектах бралася до уваги насамперед українська вексилологічна традиція, починаючи від Київської Русі, Козаччини і закінчуючи подіями сучасності. Певне опертя автори робили на світову вексилологічну практику, зокрема, на досягнення інших молодіжних товариств, які існували у слов'янських народів, передовсім чехів, хорватів і поляків. Розміри та оздоблення прапора залежали від естетичних смаків і фінансових можливостей замовника. Завдя-

¹⁶⁶ <http://www.museum-ukraine.org.ua/index.php?go=News&in=view&id=2901>

¹⁶⁷ Львівські хоругви. XVII — початок XX ст.— [Львів, 2007].

¹⁶⁸ Косів Р. Р. Українські хоругви XVII—XVIII ст. (Основні типи. Історико-художні та вексилологічні особливості) / Дис. ... канд. мистецтвознавства.— Львів, 2002.

ки організації „Сокіл-Батько“ був нагромаджений значний досвід створення символіки, яким у майбутньому скористалися інші громадські об'єднання Галичини.

Застосування прапора в організаційній роботі було можливим лише після церемонії посвячення, обов'язкової для всіх українських молодіжних товариств того часу. Церемонія посвячення покликана була виконати два головні завдання: по-перше, згуртувати всіх членів організації, які брали участь в урочистостях; по-друге, здійснювати ідеологічний вплив на громадськість Львова і Галичини та залучення до діяльності організації різних прошарків суспільства, особливо молодь.

Своїм змістом і технікою виконання прапор організації „Сокіл-Батько“ послужив зразком для інших сокільських товариств Галичини. Вивчаючи історію пам'ятки, можемо вникнути у сукупність проблем, з якими довелося зіткнутися керівникам організації при розробці та впровадженні окремих символів. З одного боку, треба було якнайшвидше розробити та втілити проект, оскільки підлеглі структури в Галичині масово посвячували свої прапори, а з другого — необхідно було створити універсальну пам'ятку, на яку могли б рівнятися інші товариства. Попри обмеженість у часі, брак фахівців, інші труднощі, все ж вдалося розробити, виготовити та посвятити відповідний атрибут. Провідною в ньому була ідея соробности українських земель, яку виражало поєднання земельних символів Галичини (лев) та Наддніпрянщини (Архистратиг Михаїл). Також при розробці прапора було враховано козацько-гетьманський період історії України.

Прапор товариства „Сокіл-Батько“, посвячений 10 вересня 1911 р. у Львові, є унікальною пам'яткою української вексилології першої половини ХХ ст.

Andriy SOVA

HISTORY OF THE FLAG OF THE SOKIL-FATHER SOCIETY IN L'VIV

The article is based on little-known archival sources, periodicals, institutional publications, memoirs and provides a profound research into the history of the flag of the Ukrainian Society „Sokil-Father“ in L'viv. The article discusses the origin of the flag, and the problems it arose, the consecration ceremony; the iconography and artistic features. Chronologically, the article covers the period from 1894 (the time when the flag was first conceived) to 1911 (dedication of the flag). In addition, the article touches upon the factors and conditions in the period of initiation to the present day.